

Lahtised Lehed

„Olioni“ hinnata kaasanne

Nr. 1

M ä r t s

1939

Suure rahvavalgustaja töö meeletuletamiseks

H. Prants:

Otto Wilhelm Masingi 100 a. surmapäeva mälestamise puhul

Nüüdisaegset eesti kirjanduse rohket kasvamist ja täienemist rõõmutundega vaadeldes on tarviline tuletada meele ka „aegu, mis ammu olnud“, meie kirjanduse arengu algajajärke. Sest kuigi nende saavutused tunduvad meie päevile väeteina ja armetuina, tuleb neid hinnata igatahes hädatarvilise ettevalmistusena ja teerajanana nüüdisaja kirjanduse tõusule. Ja üheks väga mõjuvaks teevalmistajaks, otse põhjanevaks tegelaseks eesti omapärasele kirjandusele on Otto Wilhelm Masing, kelle surmast tänapäev (uue kal. j. 15. märtsil) möödub 100 aastat. Ja see nähtus põhjustab tema tööd vaatlemisele võtma ning nüüdispõlvele tutvustama. Muidugi ei saa seda siinkohal kitsa ruumi tõttu teha täielikult ja põhjalikult, vaid peab piirduma ainult järjoonte äramärgimisega ja tähtsamate tunnuste näitamisega.

Algusel mõni lause eesti kirjanduse tutvustamiseks enne Masingit. On tähelepandav nähtus, et eesti rahvas, olgugi elades pärispõlves ja majanduslikult väga kitsais oludes, sai endale trükitud kirjanduse ligikaudu üheaegselt muude kultuurrahvastega. Sest esimene eestikeelne kirjateos, katekismus, ilmus trükist juba a. 1535 ja nimelt otse usupuhastuse pesapaigas Wittenbergis, samas trükikojas, kus trükiti suurem osa Lutheri kirju. Mõnesuguste põhjuste tõttu (Tallinna raekohus keelias avaliku müügi ära), ei ulatanud see katse küll vististi kuigi palju rahva kätte, kellel puudus ka lugemiseoskus. Aga esimesed sammud olid ikkagi astutud ja veel sama sajandi keskel järgnes talle veel paar teist trükitoodet, küll koguni väikesed. Aga järgnev sajand tõi juba suuremaid. A. 1632, nii just 300 aastat tagasi, ilmusid niisugused Tartu kui Tallinna murdes suuremakujulised kirikuraamatud. (Sest endastmõistetavalt oli kogu vanemaegne kirjandus meil, samuti kui ka mujal, puhtvaimulik).

Eesti keel oli sel algusajajärgul, mis kestis umbkaudselt 1½ sajandit, koguni vilets ja armetu, sest kirjanikud olid muulased ja tõmbasid eesti keele vägivaldselt oma harjunud ladina ja saksa keele liistudele. Suur murrang tekkis 1680. a. järele, mil Forselius ja Hornung hakkasid tarvitama oma uuendusi eesti kirjanduses, mille tõttu see ligines juba üsna rohkesti rahva keelele, sest võeti arvesse eesti keele omapärasusi. See „parandatud kirjakeele ajajärk“ kestis ka ligikaudu 1½ sajandit, 19. sajandi alguseni. Siis tuli uus murrang O. W. Masingi tegevusega, millega algas kolmas eesti kirjanduse ajajärk, mis võrsus sajandi keskel juba täiesti omapäraseks. Et see võis sündida, selleks on O. W. Masingil ülisuur teene. Sest tema oli alles esimene, täielikult eesti kirjanik, kuna ta vanemate (ta sündis Torma koguduse Ranna abikiriku köstri pojana) kodukeeleks oli eesti keel ja nõnda noor Masing juba algusest päle endale omandas täiesti rahvapärase keeletunde, mida eelmised eesti keeles kirjutajad, kes muulastena õppisid eesti keele alles täiseas, mitte ei suutnud omandada ka kõige paremal tahtmisel, kui seda oli. Hääd õigusega on Masingit nimetatud „eesti Makabeuseks“, kes oma rahva keele vabastas võõraist köidikuist. Selleks vägiteoks oli ta ka õieti hästi ette valmistatud ja abinõudega varustatud. Sündinud 28. okt. 1763, sai ta esimese alg-

õpetuse juba oma hää haridusega emalt, siis läks Narva kooli, kust aga õnnelik saatus ta pea juhtis välismaale teadusallikate juure, kus õppis enne Torgaus, pärast Halle ülikoolis usuteadust (meil sel ajal ülikooli ei olnud). Hiljem oli tal juhus teha Lääne-Euroopasse pikem reis, muu seas põlisele kultuurikoldele Rooma, nõnda et ta end võis varustada mitmekülgselt kõigi teadusharudega. Kodumaale naasnud, tegutses ta enne mõne aja koduõpetajana. A. 1788 sai ta Lüganeuse kirikuõpetajaks, kust 7 aastat hiljem läks Viru-Nigulasse ja säält a. 1815 Äksi, kuhu jäi oma surmani, tegutsedes viimasel ajal ka Tartumaa praostina ja Liivimaa ülemkonsistooriumi liikmena.

Masingi kõva kohusetunde ja suure tööjõu juures on endastmõistetav, et ta oma hoolealulikes kogudustes õige pika (44 aastat) ametiaja kestusel tegutses tõsise hingekarjasena ja ühtlasi rahvavalgustajana, tõstes jõudu ja võimalust mööda kooliolusid. Kuid see võis sündida ikka kitsapiirilisel. Mis aga Masingi on teinud kogu meie rahvale tähtsaks ja lugupeetavaks, on ta kirjanikuslik tegevus. See oli õieti lai ja mitmekülgne, nõnda laialtulatusele ja tükati kogu edaspidisele kirjanduslikule arengule põhjanev. Ta arendas terava silmaga ja tugeva tahtejõuga eesti keele senist sõnavara, luues rohkesti oskussõnu, mis jäid püsivaks tulevikule. Eriti rohkesti tegi ta seda oma a. 1820 ilmunud Liivimaa talurahva seaduse tõlkes, kohtukeele alal, aga samuti talitas ta enda *Arvamisest-Ramatus* arvuteaduse alal, kus ajas esimesi sügavaid vergusid, edasi ka arstiteaduse alal, mille kohta avaldas paar kirjutust.

Väga rängaks kahjuks on, et M. kõige tähtsam keelearenduslik teos, ta suur eesti keele sõnaraamat, mille kallal ta olevat töötanud 40 aastat, vastolude tõttu jäi ilmutamata.*) Samuti äpardas paar teist Masingi laialtulatusest kavatsust: Tartu ülikoolis usuteaduse üliõpilastele korraldada eestikeelseid loenguid ja rahvakooliõpetajate kohaseks ettevalmistajaks avada ajakohane seminar. Nii palju suutis ta ometi teha, et enda-asutatud Äksi kihelkonnakooliga täitis väheselt seminari aset.

On tähelepandav nähtus, et M. oma laialiste teadmiste ja suurte kirjanikuannete juures oli väga ettevaatlik kirjanduse soetamises; alles oma vanemas eas, Äksis olles asus ta täie hooga sellele tegevusele (erandina oli ainult ta Viru-Nigulasse avaldatud abits). Nagu teisiti olla ei saanud, avaldas ta oma ametikohast alalt paar piiblitööraamatut ja katekismusekujulise *Täielise Ristiusso õppetuse*. Aga nendes ei käinud ta sugugi varemalt laialt talletatud radu, vaid rajas mitmetpidi uusi ja arendas endisi, mille tunnuseks juba see on, et ta oma katekismuse nimelehes selgesti ütleb, et see on kirjutatud „targemale rahvale“.

M. kõige tähtsamad teosed, mis temale on jäänud otse ausambaks, on aastal 1818 ilmunud *Pühhapäeva Wahheluggemised* ja a. 1821—1825 ilmuv *Maarahva Näddala-Leht*. Esimene on omastkohast juba midagi eesti entsüklopeedia taolist miniatuurkujus, sest selles esitati õige mitmekülgsed maailmaolu nähtusi, alustades inimkonna arvurohkete liikide loetlemisega, mis aga ühest

*) Igatahes on M. suutnud läbi viia üh e väga tähtsa ja tarvilise uuenduse meie kirjutusviisis: tema oli, kes kõige esiti tundis selgesti ära õ hääliku märkimise vajaduse ja võttis sellekohase märgi tarvitusele. Seni oli hädavaevaliselt läbi aetud õ hääliku asendamisega o-ga ja õ-ga.

algjuurest on võrsunud. Edasi kirjeldati väga osavalt üle minnes ühelt ainelt teisele valaskalade ja pärlide püüdmist, Kamtsatka koertesõitu, eriti laialt aga India maa ja rahva olusid.

Kujutavaks nähtuseks selle kohta, kui rohke teadusliku sisuga M. kirjutused ta vahelugemistes olid, on asjalugu, et otse poolsada aastat hiljem *Perno Postimees* (Lorenzsoni ajal) nendest mitmed osad eesotsas avaldas otse täpselt Masingi sõnadega, pidades neid veel omal ajal suureks uudiseks.

M. ettevõtte eesti rahvale ajalehe väljaandmiseks oli tema aja kohta samm, mis nõuab täielist lugupidamist ja austustunnet. Ta asus sellele hoolimata kõigist raskustest, mis teel ees seisid, pääle kõigi muude täieline kaastööliste puudumine, nii et toimetaja enamasti ükski pidi täitma terve lehe. Hiljemini ta oskas kasvatada oma lugejaskonnast endale mõningaid aitajaid, kelle seast tähtsamaina on mainida Kaiaverest „Kõrrendo Karel“ ja Saugast Adam Holter. Oma ettevõttes suutis ja oskas M. kõigist tõkkeist jagu saada, mitte tagasi kokkudes isegi lehe luba nõutamisel kõikvõimsa kindralkuberneri markii Pauluzzi juures, keda ta oma prantsuskeele oskamisega imestuma pani. Tähelepandav on koguni, et M. eestikeelse ajalehe enne asutas, kui seda lätlased said teha. Aga tal oli kindel veendumus, et parajasti vabaks saanud rahvale hädasti vaja on ajalehte, ja ta teostas oma aate. Kuigi ta rahvuslikus suhtes küll palju teha ei saanud tollaegseis oludes, aga mõnd ikkagi, nimelt õhutas ta rahvast perekonnanimed võtmisel tarvitama eesti omakeelseid nimesid. Takistusi oli lehe väljaandmisel terve rida, muu seas ka see, et kõik poliitikasse puutumine oli valjusti keelatud, mille tõttu lehes ei saanud tuua välismaa riiklikke teateid ning muidugi ka oma maa asjus pidi alati avaldamata jätma enam kui poole tekstist. Ainult harilikke lihtseid teateid võis ta avaldada.

Niisuguseil asjaoludel oli toimetaja otse sunnitud suuremat osa lehte täitma õpetlike, rahva silmaringi laiendavate asjadega, vahepaladeks vesteid, luuletusi jne., mille tõttu *Näddala-leht* oligi enam ajakiri kui ajaleht. Aga otse selle külje mõjul jäigi leht väga paljude lugejate juures, kes teda alal hoidsid, veel terveks inimeaks nagu mõneks lugemikuks, kust ammandati teadusvara. On teada, et Jannsen, Hurt ja Jung oma esimesed algteadmised on ammandanud M. kirjutustest. Sest need puudutasid väga mitmeid teadusealu. Pääle muu kõneldi neis esimest korda laiemalt midagi kodumaa ajaloost, kirjutades Liiwimaa linnade sündmusist, kusjuures toimetaja küll pidi käima otse kui mädamunade pääl ettevaatlikult.

Kuid ka võites kõiki muid raskusi, tegi lehe edaspidise kestuse võimatumaks nähtavasti lugejaskonna väheusus, mis tollaegseis oludes oligi arusaadav. M. oli asunud ettevõttele, mis seekord oli veel varajane ja seetõttu rauges.

Võimalust mööda püüdis toimetaja jatkata oma rahvavalgustamise tööd ajalehe kinnijäämisel veel *Ma-rahva Kalendris*, mida toimetati mitmed aastad. Aga sellestki väsis ta lõpuks ja viimseil eluaastail ei ilmunud Masingi sulest enam midagi trükitult — ta oligi siis juba kõrges eas, ligi 70-aastane.

Niipalju kokkupigistatud kujus Masingi tegevusest eesti kirjanduse alal. Ta on üsna palju ära teinud, kuid soodsamais oludes oleks ta küll võinud teha veel palju rohkem. Täit tänu ja lugupidamist väärt on ikkagi juba see, mis ta on korda saanud, ja seepärast on meie rahval põhjust O. W. Masingit mälestada austusega.

H. Prants

Mis on Sennahoj?

Keelepsühholoogiline veste

MIS on Sennahoj?

Sennahoj on üks Else Lasker-Schüleri luuletus, mille m. s. Marie Under on tõlkinud saksa keelest eesti keele. Kuid mitte sellest luuletusest ei taha ma siinkohal kõnelda ja seepärast ma küsin ülesti: „Mis on Sennahoj?“

Ma olen kindel, et sellele küsimusele vastavad lugejad ise, mõni pääle väikest mõtlemist, võib-olla aga ilma igasugu kõhklemiseta kõik või peaaegu kõik need, kelle nimi on Johannes, sest mis on siis „Sennahoj“ muud kui „Johannes“ tagurpidi loetuna.

On huvitav tõsiasi, et lastena meie kõik, või ütleme ettevaatusest — peaaegu kõik, armastame pöörduda oma ees- ja liignime pahupidi ja seda salanime siis ka niiviisi hääldada. Kelle nimi on näit. Robert Lemmegas, sellest saab sel kombel äkki Trebor Sagremmel. Pääle oma enese nime käivad lapsed niiviisi ümber harilikult ka oma õdede-vendate nimedega, kuna juba isa ja ema nii kergesti ei puudutata.

Millega seda äärmiselt levinud nähtust seletada? Päril rahuldavat seletust ei ole olemas; psühhoanalüüsil on küll oma seletus, kuid seda ei saa siinkohal arutusele võtta ega ole sugugi kindel, et see seletus on ka õige, kuigi peab ütlema, et psühhoanalüüs seletab nii mõnegi nähte, mille kohta harilik psühholoogia kas ei oska midagi ütelda või mida ta oma tähelepanuga ei austa.

Kuid tagasi laste juure. Nemad ei pööra pahupidi ainult omi, oma vendade-õdede ja ajutiselt ka oma mänguseltsiliste nimesid, vaid ka teisi sõnu, näit. kui mõni nelja-, viieaastane mängu juures ütleb: „See on minu Kau“, mis peab olema „minu auk“ jne.

Kuid veelgi salapärasemaks läheb see pahupidi pööramise maania siis, kui me näeme, et midagi sellesarnast on olemas täiskasvanutegi keelil. Näiteks: sõna „vorm“ tunneb loomulikult igauks; see põlvnieb ladinakeelsest *forma*; sellele aga vastab algmõistelt täieliselt greeka *morphee*. Nii siis näeme, et Sennahoj: Johannes = frm: mrf, et asja väljendada matemaatiliselt; r on muidugi heliline, nagu me teda näeme täishäälikuna esinevat m. s. ka slaavi keelil, näit. Brno (Brünn) ja Srbija (Serbia).

Veel näiteid: „vess“ on vene keeles „kõik, kogu“. Serbia keeles on ta millegipärast „sev, sav“. Meie „neerudele“, mis pärit saksa „Niere-st“, vastavad ladina keeles *renes*, mis tähendab täpselt sedasama, jne. jne. Neid näiteid ei ole küll väga palju, siiski küllaldasel määral selleks, et ei või seda omapärast nähet seletada lihtselt juhusega.

Praegu käsitletud pahupidipöörmisega võib teatud mõttes siduda ka seda nähet, et üks ja sama sõna võib tähendada ka oma vastandit. Näit. ladinakeelne *altus* tähendab „kõrget“, aga ühtlasi ka „sügavat“. Siin ei ole midagi imelikku, sest see oleneb õigupoolest ainult vaatleja seisukohast, täpsemalt roomlase juures tema seisukohast. Mäetipp on talle kõrge alt vaadates, merepõhi, kui ta seda näeks, oleks seda ülaalt vaadates. Teiste sõnadega, meile on tähtsam suund, milles liigub meie pilk, roomlasele aga see, kuhu tema pilk jääb peatuma. M. s. võib *altus*'el olla veel kolmas tähendus — näit. kui meie kõneleme mõne välja või lava sügavusest, tähendab kui me ei sihi oma pilku üles- ega alla, vaid ettepoole, säälgi roomlane tarvitab *altus* tähendusega „lai, avar“.

Teine huvitav sõna on ladina keelne *sacer*, mis tähendab „õnnistatut“, aga ka „neetut“. Kuidas on see võimalik? Väga lihtne — selle sõna alg tähendus on „pühendatud jumalale“. See aga, mida pühendati mõnele allilma jumalale, võis olla ainult neetud. Selle paralleelsusega seletub ka see, et „sakrament“ katoliku-usulisil mail tähendab püha õhtusöömaaega, neil samul mail aga ja mujalgi teda tarvitatakse kas samal või teisendatud kujul ka vandesõnana.

Mida enam me süveneme keele ja tema saladusisse, seda enam leiame igas keeles huvitavat, omapärast ja imelikku. Kas ei ole näiteks veider seegi, et noorus ja voo rus ei riimu mitte ainult eesti, vaid täpselt samuti saksa keeleski — *Jugend* ja *Tugend*? Kas ei ole imelik, et peaaegu iga inimene, kui ta tahab kedagi kiirustada, ergutab seda teist väga, väga sageli võõras keeles? Näit. meie, eestlased, tarvitame säärasel puhul kas *schneller*, *schneller* või *skoreje*, *skoreje*, sakslane *plus vite* ja austerlane — vähemalt Itaalia piiri läheduses — *avanti!* Aga kas ei tule seda mitte laiendada koguni liikumise kohta üldse? On väga palju eestlasi, kes hikkuma hakates ja teisi kaasa kutsudes ei ütle mitte „läkim“, vaid *poidjom*, ja väga palju sakslasi, kes sel puhul tarvitavad *allons!*

Filoloog

Aforisme eesti keelest

Joh. Aavik:

Noorsugu vajab ideid ja ideaale. Mõned meie noortest leiavad neid kahjuks sotsialismist ja kommunismist, võttes sellega eitava ja vaenulise seisukoha meie rahvuslike püüete ning ideoloogia vastu ja tundes päämist huvi ainult rahvusvahelise töölise „päästmise“ kohta.

Palju kasulikumaks ja ilusamaks ideaaliks võiks meie noorsoole olla rahvuslus, s. o. huvitet olemine eesti rahvusest ja selle edenemisest, eesti rahvuskultuurist ja selle arenemisest ning paremast tulevikust. Sest sellega teeme iseenestele elu paremaks, ilusamaks ja huvitavamaks.

Õige eesti rahvuslane peab tingimata huvitet olema eesti keele arendamisest, sest keel on nüüdsel ajal see nähtus, mis kõige rohkem on aluseks rahvuselle. Eri keelte olemasolu jagab inimkonna eri rahvusteks. Ilma keeleta ei ole ühtki rahvust. Rahvus võib kaotada oma isamaa ja siirduda või vägisi viidud saada teise kohta elama, aga ta püsib üha edasi sama rahvusena. Aga niipea kui ta kaotab oma keele ja omandab võõra, on ta lakand rahvusena olemas olemast ja suland ning kadund, uppund võõra rahva sekka. See on rahvuse surm.

Noorsugu huvitab võitlus ideede ja ideaalide eest. Seda võitlust pakub ning võimaldab ja otse paratamattusena toob kaasa huvitumine eesti keelest ja tegutsemine sellega.

Eesti keel oli nii alaväärseks tehtud, nii rikutud ja nii-ütelda vaeseomaks peksetud nende viletsate olude tõttu, milles eesti rahvas nii kaua pidi elama. Seepärast selle keele kohendamine harit ja väärtuslikuks kultuurikeeleks ei lähe ilma teatavate põhjalikumate paranduste, lisanduste ja ümbertegemisteta, see on ilma Keeleuendusest.

Keeleuendusi (vorme, uusi sõnu) ei panda ette ega püüta läbi viia mitte mingi eralõbu pärast, vaid eesti keele kasu pärast, selleks et eesti keel saaks paremaks — rikkamaks ja peenemaks.

Igal kultuurrahval on omal ajal olnud keeleuenduse ajajärk, kuid ühegi rahva juures ei ole selles uuenduses pandud nii suurt rõhku keele ilule. Eesti keeleuendus on suurelt osalt ilu probleem, esteetiline unistus.

Keeleuendus on võitlus, sest vanem, võimul olev sugupõlv ei tunne nii suurt vajadust keele arendamise järele kui noorem. Päälegi mida vanemaks inimesed saavad, seda sügavamini ja visamini juurduvad neisse vanad, kord omandet harjumused. Nad lepivad nende uuendustega, mis nad kord oma nooruses on omaks võtnud, ja muutuvad koguni vaenuliseks nende vastu, mida hiljem pakutakse.

Seepärast ainult noorsugu võib täiesti aru saada keeleuendusest ja selle võidule viia. Sest noorsool on selleks paremad eeldused: suurem vaimline värskus ja vastuvõtlikkus ja vanade sissejuurdunud harjumuste ning eelarvamiste puudumine.

Igal pool on keeleuendus lõppeks võitnud ja uuendet keel on viimati saand valitsevaks keeleks. Seda näitab kõigi keelte ajalugu. Uus-Greekas kestis keele-

võitlus ligi sada aastat. Lõunamaise temperamendi tõttu mindi sääli uuenduslaste ja nende vastaste vahel koguni uulitsavõitluseni, kus mõningaid inimesi haavata ja koguni surma sai. See oli möödunud sajandi lõpul. Kuid käesoleva sajandi alul (a. 1905) tunnisteti uuenduslik keel maksvaks riigikeeleks.

Keeleuendus läheb läbi, sest et see toob parema keele ja et noorsugu saab aru sellest paremusest.

Toetades keeleuendust toetetakse nüüdsel ajal kõige paremini rahvuslikku kultuuri.

Ei tarvitse kunagi karta, et keeleuenduses minnakse liiale. Et liiale ei minda, s. o. et läbi ei lähe liig palju uuendusi, selle eest hoolitseb juba inimeste loomupärane laiskus, tuimus ja tõrksus. Mida kaugemale minnakse keeleuenduses, seda raskemaks läheb selle teostamine, samuti kui raskemaks läheb üha kõrgeneva ja järseneva mäe otsa ronimine. Liialduste eest oleme seepärast garanteeritud.

Kui liialdust, halba liialdust esineb, siis on seda määrgata pigem vastaste laagris. Nii minnakse mõnel pool liiale mõnede iseenesest hääde uuendustega, mis keeleuendus on algatand ja mida nüüd mõned oma järjekindlusmaani või valesimõistmises viivad halba äärmusse, näit. is-lõpu tarvitamises (*tunnustis, kuulutis, selektis, kirjeldis, arvustis, koguni mõistatis, viirastis, liigutis* jne. pro *tunnistus, seletus, kuulutus, kirjeldus, arvustus, mõistatus, viirastus, liigutus* jne.), *kohtuma, seisatama* pro *kohtama, seisatama, psüüh* pro *psüühhe* ja verbi paigutamises üleliia ja tarbetumalt lause eesotsa, näit. „kui tuli Wilde välismaalt tagasi“ pro „kui Wilde tuli välismaalt tagasi“).

Ilma keeleuenduseta ei saa tulevast hääd eesti kirjakeelt.

Ainult julge keeleuenduse, eriti sõnade ja koguni vormide kunstliku loomise kaudu saab eesti keel paremaks — rikkamaks ja peenemaks, seega väärtuslikumaks — kui läti keel ja soome keel.

Praegune Ll: Eesti pääliskaudsus, arusaamise puudus, uuendusvaenuliv ja nõrk ning vähe selgund rahvustunne tahab, et eesti keel püsiks läti keelest ikka madalamal.

Läti keel on kõrgem ja peenem (superioorem) hariplikust, ametlikust eesti keelest, aga madalam, alaväärsem (inferioorem) keeleuenduslikust eesti keelest.

Juba sennise keeleuenduse tõttu ja just tänu kunstliku loomise põhimõtte tarvitamisele on eesti keel soome keelest mõnes suhtes leksikaalselt üleolev (superioorne): meil on rida sõnu, mis on paremad kui soomekeelsed vasted või mil soome keeles vasted üldse puuduvad, nimelt: *tõik* — soome ‚tosiasia‘ (liig pikk ja kohmakas), *jallis* (gen. jalli) — ‚mustasukkainen‘ (kui veider ja kohmakas!), *malbe* — ‚vaatimaton‘ (= kirjatäheliselt nõudmatu), *nõnge* — ‚uppiskainen‘ (= kangekaelne), *malnis* (gen. malni) — ‚läsnäoleva‘ (= juures, lähedal olev), *malnidus* — ‚läsnäolo‘, *malnitseda* — ‚olla läsnä‘; *miivis* (gen. miivi) — ‚miivinen‘; *lurnis* (gen. lurni) — ‚ulko-kullattu‘ (väljastpoolt kullatud, s. o. silmakirjaline); *evima* — ‚omata‘, *nentima* — ‚todeta‘ (tüvist tote — eesti ‚tõde‘), mille eeskujul ka mõned eestlased tahavad tarvitada halba sõna „tõdema“; *reetma* — ‚kavaltaa‘ (mis ei sobigi iga kord ja igas ühtumis); järgmistele puuduvad

soomekeelsed vasted: *lynk, velp* (žest), *rölt* (tapalava), *luutma* (luudan) sk. ausschliessen, *väisama, kaavitama* (kaasa avitama, sk. beitragen), *kaatma* (kaadan, korda saatma), *hõirima* (triumfeerima), *reltima* (sk. berichten), *reelama* (maalt välja saatma), *niimama* (leidma puudu olevat), *liibuma* jne.

Või kas eestlased ei tahagi, et eesti keel saaks mõnes suhtes soome keelest paremaks?

Keeleuendus peab saama otse fanaatilisi poolehoidjaid. Fanatismis on jõud. Kõik suured ideed ja liikumised maailmas on ikka teatava fanatismi abil viidud võidule.

See, kes on tõsiselt huvitat keeleuendusest ja seda pooldab, hoidub ostmast ja seega toetamast kirjandust, mis ilmub mitteuenduslikus keeles, eriti nende kirjastuste väljaandeid, kes boikoteerivad ja vaenustavad keeleuendust (Eesti Kirjanduse Selts).

Nende ridade kirjutaja ei osta põhimõtteliselt uemata kirjandust ega telli „Eesti entsüklopeediat“, sest need sisaldavad keeleuendusliku õigekeelsuse seisukohalt vastuvõtmataid ja halbu keelendeid, näit. *niivõrt* pro *niivõrd*, *politika* pro *poliitika*, *koma* pro *komma*, *tarbetu värvus* pro *värving* või sageli lihtsalt *värv*, *maal* pro *maaling*, *seletis*, *liigutis*, pro *seletus*, *liigutus*, *juurde*, *meelde*, *keelde* pro *juure*, *meele*, *keele*, *pääsena*, *pääses* pro *pääsma*, *pääsis*, *maad kaevata*, *maad on kaevatud* pro *maad kaevada*, *maad on kaevetud*, *julgetakse*, *vai- kitakse* pro *juletakse*, *vaigitakse*, *käsitleda*, *käsitletud* pro *käsitella*, *käsiteldud*, *mõne aasta järel* pro *mõne aasta järele*, *suhtub sellesse* pro *suhtub sellele*, *erk* pro *närv*, *halvad niitama* ja *sedastama* pro *hää nentima*, *halb omama* pro *hää evima*, *peal* pro *pääl*, *kolmekuune* pro *kolmekuine*, *tänamatus* pro *tänamatus*, *seisatuma* pro *seisatama* jne. jne., sadade kaupa.

Neid raamatuid ostan ükskord aastate pärast vanade pruugit raamatute kauplustest, kui raamatud on ise vananenud. Senni aga laenan neid tarbe korral teistelt või raamatukogudest.

Praegune „ametlik“ eesti keel (Eesti Kirjandusel, Noor-Eestil ja Loodusel) on oma uenduses peatama jäänud umbes „Hirmu ja õuduse juttude“ esimeste annete tasemeni (pluss muidugi veel keelevead). Kaugemalle enam ei taheta minna.

Eesti Kirjanduse Seltsi, Noor-Eesti ja Looduse kirjastusel ilmud raamatuis esineb keelevigu ka koguni tagasihoidlikuma õigekeelsuse seisukohalt.

Joh. Aavik

Keelelisi seletusi

Joh. Aavik:

Mitte „keelt *valdama*“, vaid keelt *haldama*. — Kui omal ajal uus sõna *valdama* (mis muide on laenatud soome keelest) sai üldisemalt tuttavaks ja tarvitavaks, siis hakati seda tarvitama ka keele oskamise kohta: „ta valdab saksa keelt; — ta valdab kolm kohalikku keelt“. Kuid sõna *valdama* selles tähenduses on kindel viga ja on johtund valearusaamisest. Sõna *valdama* tähendab ju õigupoolest „võimust võtma“ (saksa „sich bemächtigen“, vene „ovladevat“), järelikult „keelt *valdama*“ = „keele üle võimust võtma“ (saksa „sich einer Sprache bemächtigen“). Seepärast *valdama* ei kuidagi sobi keeleoskamise tähendamiseks ega vasteks saksa keelsele „eine Sprache beherrschen“.

Selleks sobib aga palju paremini uus sõna *haldama*, mis esiteti *Olioni* detsembrinumbri a. 1931 tähenduses „omanik olema“ (saksa „besitzen“, prants. „posséder“, vene „vladet“), näit. „Inglismaa haldas sääl suuri maalu“. Ja nagu prantsuse ja vene keeles vastavaid verbe tarvitatakse ka keele oskamisest (prants. „posséder une langue“, vene „vladet jazykom“), nii võib siis ka eesti keeles ütelda „keelt haldama; — ta haldab kõik kolm kohalikku keelt“.

„Õigekeelsuse Sõnaraamatus“ antakse see sõna küll tähenduses „administreerima“, kuid see on eksisamm. Seepärast tuleb loobuda sellest tähendusest ja tarvitada sõna *haldama* siin antud tähenduses (saksa „besitzen“), mis talle kindlasti sobib paremini: „ta haldas sääl mitu mõisat“. See on ka kooskõlas uue soome laensõna *hald* (gen. hallu) tähendusega, millest *haldama* on tuletet ja mis tähendabki omanik-olemist (saksa „besitzt“): „see on tema hallus (in seinem Besitz); ta võttis selle oma haldu“. Sama tähenduse peavad siis saama ka muud tuletised: *haldaja* (= omanik, saksa „Besitzer, Eigentümer“, vene „vladelets“) ja *haldus* — omandusena-õvimine („Besitz“, pr. „possession“). — Mõiste „administreerima“ jaoks tuleb seega paratamatult leida mingi teine sõna.

Joh. Aavik

Georg Brandes:

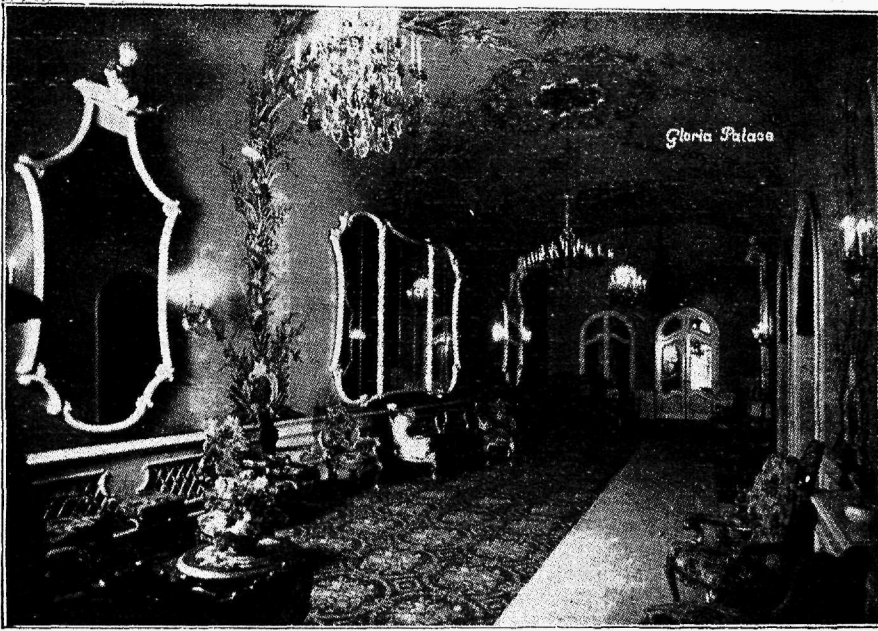
KEELEUENDUSEST

KEEL sarnleb instrumendile, mida aeg-ajalt häälestatakse. Kaks korda sajandis peab võetama ette kirjandusliku keele häälestamist. Sest nagu uus põlv ei rahuldu eelmise põlve mõtlemisega, nii ei või ka uus kirjanikupõlv tarvitada keelt, milles kirjutas eelkäiv rühm. Ta õpib lõpmatu palju oma eelkäijalt, kuid samal ajal peab ta, pingutustega või ilma, ise keele looma ja esimese samm selleks on — keele häälestamine. Sõnavallas leidub virtuoose, kel on annet häälestamiseks: nood siis ka häälestavad vaimu ja kirjandust kogu epohhiks (Lessing ja Herder olid säärased häälestajad). Kui sellised isikud esimestena rühmas sammuvad, tööle asuvad enese kasuks, selgub, nende eneste imestuseks, et nad ei töötanud mitte vaid endile, vaid kogu oma põlvele ja tihti ka veel järgnevale: need, kes hiljem tulevad, leiavad rajatud tee, uuesti loodud keel näib neile täiesti loomulikuna ja lõplikuna; nad peavad muidugi selle omaks võtma ning uut keele stiili arendama vastavalt oma isiklikele võimeile ja isiklikele tarvidustele, kuid ta satub nende kätte valmi loomuliku relvana.

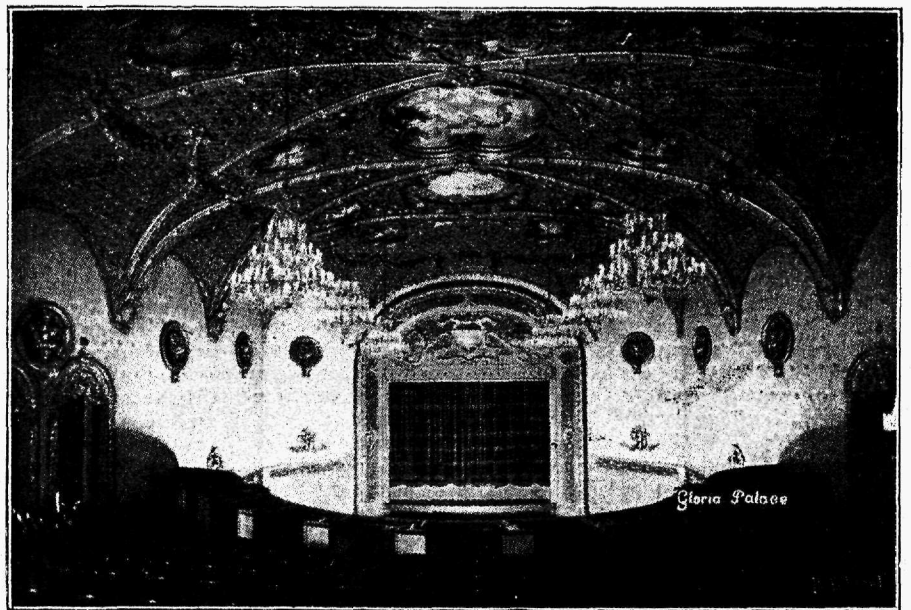
Eks ole, need sõnad on õiged ka Joh. Aaviku kohta.

VAIMSEST ARISTOKRAATIAST

Igas suures ühiskonnas on perekondi, vahest koguni hõime, kel väga laialdane haridus ja väljapaistev intelligents on pärandatud isast ja emast tütrele ja pojale kahe, kolme, nelja sugupõlve kestel. Sellistes perekondades kasvav noorus ei tunne võitlust erinevate maailmavaadete vahel, ei tunne kokkupõrkeid sünnipärase või varakult külgepoogitud elarvamustega, mis nii palju õnnetusi on välja kutsunud, sest et nad palju väärarvamusi ja fantaasiat tekitavad; sääraates perekondades leiame kõrget intelligentsi, mõistuslikku väljapaistvust, lihtset, mitte-sõjakat tõearmastust, alati päritud vaimset ilu, mis on meie ajal ainsaks aristokraatia aluseks ja tekitajaks. Sääraaste hõimude juures on naised peened sellise määraneni, et tituleeritud eludaami elegants ja mõistus sellega võrreldes näib keskpärase, mehed evivad mõistusliku tasakaalu, millega võrreldes mõne krahvi käitumine vähe erineb teenri suursugususest. Sellistesse perekondadesse kristalliseerub suurtes riikides areng. Neil on minevikus ja nad ise moodustavad tulevikus järelopõlve „vaimsete esivanemate rea“, millest kõneleb Nils Lyhne, valusalt tundes nende puudumist. Nood moodustavad tolle aadliseisuse, kellele kaasaegsed, veel enam aga järeltulev põlv, võib uhkusega vaadata, ainult nende vaatlusest jõudu ammendades. Daani õnnetus on selles, et tal veel senini säärane aristokraatia puudub. Juhtumil kui seltskonnal puudub õige konservatiivne (konservatiivne progressi nõuete toetamise mõttes) element, siis, nagu Niels Lyhne oma kõneluses Hierruldiga mainib, satub progressi idee vaimustuse, oma isoleeritust tundes, lämbumise või äraauramise hädaohtu. Lohutuseks sellisel juhtumil on olukord, et mida enam mõistusliku taseme seisukord paraneb, rahunevad ka mõistused ja omandavad suurema jõu; vajalised konservatiivsed elemendid arenevad aeglaselt, progressiivsed püüded toetavad üksteist, summeeruvad ja organiseeruvad, tuuakse vähem ohvreid ja raisatakse vähem vaimset jõudu.

KINO GLORIA PALACE TALLINNAS

GLORIA PALACE'I SISEMUS

Kontserte ja muusikalavastusi Tallinnas

Ed. Visnapuu:

Ülevaade

KONTSERTIDE hooaja algus on olnud võrdlemisi rikas uute, esmakordsete kontserteerijate poolest. Nii esinesid: V. P. Vretblad — orel, E. Metzeltin — viiul, B. Friedmann — bariton, V. Prihoda — viiul, O. Soini — bariton, P. Scheinpflug — dirigent, kelle kontserdil soles D. Weismann — viiul jne.

V. P. Vretblad esines kavaga rootsi heliloomingust, pakkudes seda kronoloogilises järjekorras. Oreli-palade valik piirdus enam pikatoimelistega, mis ühest küljest ehk kahandas saadavat muljet. Teiselt poolt aga püüti anda ülevaade rootsi orelliteratuurist, alates nende „muusika isa“ J. H. Romaniga (sünd. 1694) ja lõpetades hilisemate komponistidega. Teiste seas ühe tööga oli esindatud ka J. S. Bach kui oreli suurmeister. Ettekanded tuntud heliloojalt ja orelikunstnikult möödusid võrdlemisi soliidsetl.

E. Metzeltin on virtuooslikus suhtes suuresti arenenud viiulikunstnik. Esinemisel ta mängis tugeva kaasaalamisega, mis andis tehniliselt küllalt vabale ja julgele käsitlusele ka sisemist soojust. Sageli siiski ilmnes kalduvus mingisse üldisesse liigsurutisse, mis vähendas interpretatsiooni selgust vastavate ülesannete täitmisel.

B. Friedmanni aariate ja laulude õhtu pakkus muusikalist naudingut nii eeskava palade valikut kui ka tõsise kunstilise ettekande poolest. Iga komponist iga üksiku töö kaudu oli antud edasi vastava eriilmega. Stiilse ja otsekohese käsitluse tõttu omandas kontsert sooja, intiimse ilme. Vastavalt esinemise laadile mõjus küllalt jõuliselt ka häälematerjal, millele silmapaistva kooli kaudu on antud painduvus ja varjundite ilmutamise võime.

V. Prihoda esines Tallinnas kahe kontserdiga. See viiulikunstnik kuulub vastuvaidlemata esmajärguliste virtuooside hulka oma igakülgset peenusteni arendatud tehnikat tõttu. Virtuoosliku külje kõrval võib rääkida ka soliidsest tõlgitsemisest. Kuigi mõne töö käsitlemise üksikasjas võib olla lahkarmamisel, ometi kontsertandi isikus on liitunud väga mitmekülgsed omadused, mis ettekandeile annavad ikka suure joone. Kokkuvõtte-tulemustena näeme hiilgava tehnikaga kunstnikku, kes teostele läheneb usaldatava sisemise tasakaaluga.

Baritonilaulja O. Soini osutus kõigiti silmapaistvaks jõuks. Tema häälematerjal on võimas ja tooniandmine vaba ning voolav. Kajastamise ja hingamise tehnika poolest võib lauljat samuti lugeda kujunenuks. Helitööde ettekandmise kaudu nägime tõsist kunstimeelset tõlgitsejat, kes mitmesuguse eriilmega toodangule suudab läheneda vastavas laadis. Erilise koha kavas evidid soome heliloojate teosed, ilmutades hõimraha muusikalise toodangu kaaluvat külge soololaulu alal.

Varemini esinenud kunstnikest kontserteerisid H. Höpfel, A. Borovski, A. Arder ja M. Runge, L. Sobinov ning veel mõned teised. Ka andis kontserdi ühes A. Lembaga hiljuti päevakorrale kerkinud M. Taras.

H. Höpfeli kontserdikava oma koosseisu poolest oli antud küllaltki suure enesesuuldusega. Ühest küljest esinesid võrdlemisi pikad ja kaalukad tööd nagu Schumannini *Viini karneval* ning Brahmsi *Variatsioonid ja fuuga*; teiselt poolt pakuti kitsama huviringi kohaseid palu Regerilt ja Debussy'lt. Oma ülesande täitmisel kontsertant püsis tunnustataval võimete kõrgusel. Kogu kava anti edasi tehnilise kindlusega ja siseelamuste avalduse tungiga. Esineja juures paistis kalduvus pehmete varjundite poole, milleks tal on olemas vastav löök ja voolav sidumise kergus. Vaatamata paljudele kontsertandi tugevatele külgedele, käesoleva esinemisega ei saavutatud eritist pinevust ja seda päämiselt kava algu-

poole suhtes, kus teostes üksikosade iseloom jäi sügavamalt puudutamata. Õnnestunumaks võib lugeda mõningaid lühemaist paladest, mis mõjusid tugevama valdavusega.

A. Borovski esines sisuka ning mitmekesise kavaga. Kontserdi kandvaimaks numbriks kujunes Beethoveni *Sonata appassionata*, mis leidis huvitava ja ilmeke tõlgituse. Vastavalt osade ülesehitusele ilmutas kontsertant jõulist lööki, hoogsat rütmikäsitlust, tungivat tempo kui ka seesmist tasakaalulist selgust. Ettekandelt õnnestusid veel Skriabini *Pateetiline etüüd*, J. S. Bachi *Prelüüd ja fuuga*, Liszti *Racoczy-marss* ja W. Fr. Bach-Stradali (arvatavasti J. S. Bachi) ulatuslik orelikontsert. Tuleb mainida veel S. Prokofjevi värsket eriilmega *Toccatat*, David-Liszti *Capricciot* ja Mozarti *Rondot*. Borovski kaldub vähem meeolude õrnemaisse kudedesse kui tugevajoonelise, mehisema tõlgituse valdkonda, kus ta jääb kestvamaid sümpaatiidid äratavaks pianistiks-virtuoosiks.

A. Arder ja M. Runge esinesid ulatusliku ning huvitava kavaga, kus vääraka tõlgituse kaudu toodi kuuldavale üle kümne eesti soololaulu (8-salt komponistilt) ja rida valitud palu teistelt heliloojalt, nagu Haydn, Schubert, Schumann, Glinka ja Mussorgski. Kontserdi üldine kordaminek kujunes edukaks. Interpreetivale külje kõrval ka hääleliselt anti tööd edasi tulemusrikkalt. Nii esinemine kui vastuvõtt näitas, et lauljapaaril tunnustatud koht on meie muusikaalukeskuses. Praegu A. Arder seisab võrdlemisi eemal *Estoniast*, kuna aga tema kalduvus lubab väljapaistvat tegevust just ooperi alal.

L. Sobinov kuuldavasti esines kontsertreisil viimast korda, sest elu teeb rutulisi samme käidud raja lõpetamiseks. Tänapäev me võtame kunstnikku vastu kui teeneterikka minevikuga suurlauljat. Väljendusele on aeg tõmmanud ette piiri, millest ei pääse enam üle. Kunstilised elamused põimuvad kinni hallavõrkudesse; järele jäävad tahtmised, teadmised ja püsivam põhiosa võimsast häälematerjalist. Rohkearvuline publik avaldas elatanud kunstnikule sügavat poolehoidu ja seda küll tänust ning lugupidamisest tema vastu endiste õitse-aegade teenete pärast.

Kooridest kontserteerisid E. M. O. segakoor A. Kapi oratooriumi *Hiipiga* ja läti üliõpilaskonna segakoor *Dziesmuvara* ning raudteelaste ühingu segakoor *Raudam a capella* töödega.

A. Kapi oratoorium *Hiip* kuulub meie muusikaliste kapitaaloste hulka. Eriti silmapaistvad on rida koore, milline külg üldiselt ongi oratooriumide raskuspunktiks. Õnnelikult tabatuks tuleb lugeda antud pääteemi, mis oma ilme avaruse tõttu on kohane kasutamiseks ja arendamiseks nii rahulike, idülliliste meelolude juures kui ka tugevais surutistes. Koorid ja ansamblid on ehitatud üles kunstipärase käsiteluga, sagedasti kontrapunktilises imitatsioonistiilis, mis ulatub otse fuugani. See ekstraktsus üldisemas mõõdus siiski annab teosele pingutavat, ülepüüdvat ilmet. Ka võiksid mõned koorid (mitmed väljapaistvadki) esineda lühemal kujul. Tekst üldiselt on valguva iseloomuga, kompositsioonilt üksikosades tasakaalustamata ja lõplikuma väljatöötuseta. Teksti mõju tundub ka muusikas; selles mõttes soolodest Hiip'i osa paistab koormatuna. Baritoni ja bassi osad kohati on antud võrdlemisi madalalt. Kuna oratooriumi juba varem mitmel puhul on esitatud, möödus selle väärtusliku suurteose ettekanne sissevilunud kindlusega.

Dziesmuvara segakoor esines 15-ne lauluga ligi 10-nelt läti heliloojalt, pakkudes seega töid enamikult nende väljapaistvamaid koorikomponistidelt. Laulude hulgas leidus teoseid mitmesuguse sisulise laadiga ja käsitlusliku ilmeaga; sisseelatud väljendusviisi kõrval võis kuulda ka julgemaid isepärasusse kalduvaid võtteid. *Dziesmuvara* esimeseks juhatajaks oli silmapaistvam läti helilooja A. Kalnins, kes andis koori tegevusele tõsise seesmise suuna. Praegu töötab dirigendi kohal komponist A. Abele, kes on erksa kalduvusega meeloludesse tungija. Kava varjundirikas edasiandmine näitas tõsist indu, distsipliini ja põhjalikku ettevalmistust

repertuaari omandamisel. Värskusega edasiantud pikale programmile lisaks lauldi veel meie heliloojate töid eesti keeles ja rahvushümne.

Raudami segakoor arviliselt moodustab väljapaistva kogu; esinemisest juba võttis osa kaugelt üle saja liikme. Hääleline koosseis on täiesti rahuldav, vastav materjal mitmeti arendatud ning ülesastumiseks distsiplineeritud. Paiguti võis küll panna tähele mõningat karedust kõrgemais võtteis, kuid seevastu ei puudunud ka hääd tasakaalu, painduvat käsitlemist vaikselt hääldamises ja koori kogule vastavat jõudu. Eeskava moodustasid peamiselt eesti ja soome helitööd, nende hulgas hümnikavandid A. Vedrolti ja A. Lembalt. Suurema usaldusega antud kahest võime läheneda esimesele. Kava lõpus pakuti nii-ütelda meeleolulisi lõoknumbreid. K. Leinus esines vilunud juhatajana, siiski tempod kohati olid tagasihoidlikud ja mõned efektid tungivama põhjendusega. Üldiselt koor praegu püsib esimeste reas oma võimete poolest.

Orkestrikontsertidest on esitatud kolm: rahvakontsert R. Kulli juhatusel, sümfooniakontsert Dresdeni Filharmonia peadirektor P. Scheinpflug'i juhatusel ja lõpuks *Estonia* juubelkontsert.

Estonia ooperiorkester mõningate täiendustega võimaldab aeg-ajalt korraldada kontserte, kuid kuna alaline koosseis on küllalt koormatud lavaettekannetega ja lisajõudude kasutamine just ideaalne pole, siis muidugi ettekannete läbiviimine tekitab üsna mitmesuguseid raskusi. Sellest kõigest on ju teadlikud asjasse rakendunud tegelesed ise. Kuni puuduvad võimalused uuteks alusteks või lihtsalt uued alused, peame rahuldusega hindama praegusi tulemusi. Sissejuhatav rahvakontsert pakkus rohkesti mitmekesist ja seejuures oma ülesandeid hindavat. Eesti helitöödest esitati H. Elleri *Scherzo*, R. Tobiase *Ööpala* ja A. Lemba *Fantaasia eesti viisidest*. Esimene hoogus ja särelev töö kannatas paiguti rütmilises väljenduses, kuigi hästi oli tabatud üldilme juhataja poolt. Teine pala mõjus meeleolurikkalt oma lihtse otsekohesusega. Kolmas teos ilmutab vähe fantaasialikku ja võis mõjuda ainult oma üldtuntud teemide tõttu. Teistest autoritest pakuti veel Wagneri, Masseneti, Liszti ja Tšaikovski töid. Beethoveni klaverikontserdiga esines eelmainitud H. Höpfel. Samuti sooleeris kontsertmeister H. Schütz Massenet meditatsioonis ja 10-ndas Tšaikovski variatsioonis.

Sümfooniakontsert P. Scheinpflug'i juhatusel koosnes ainult Beethoveni helitöödest. Dirigent saavutas viimistluse mõttes tähelepanu-väärivaid tulemusi, kuna ta neisse oli põhjalikult sisse elanud ja neid enamikku pääst juhatas. Kõrguspunkti andis Beethoveni 5-es sümfoonia, ka *Leonore* nr. 3 käsitlus jättis häa mulje. Viiulikontserdiga orkestri saatel esines D. Weismann, kes mängis üsna põhjaliku kooliga ja andis teose edasi läbitöötatud kujul. Ometi tundus veel küllalt algamise värskest, mis pidurdas julgemat ning vabamat mõjulepääsu.

Väljapaistvamaks sündmuseks võib lugeda *Estonia* juubelkontserti, kus esiettekandele tuli neli suuremat orkestritööd. Vanemate komponistide kõrval äratas tähelepanu noor helilooja E. Tubin oma süidiga, mis väiksemate väljavõtete osutus huvitavaks ja hästi arendatud teoseks. Silmapaistva koha kontserdil omandas H. Elleri sümfooniline burlesk, mis on ülesehituselt väga tervikuline ja elamuslik. J. Aaviku rahvaviisid orkestrile ilmutasid õnnestunud väljatöötust ning omapärast käsitlust. A. Kapi süit eesti viisidest evib orkestritööna kindla pinna, aga ei taha ilmutada eestilist iseloomu mõneski osas. Pääle orkestriteoste esitati A. Lemba klaverikontsert autori ettekandel, rida M. Saare soololaule H. Eineri poolt autori saatel, P. Süda ja R. Tobiase fuugad ning hulk koorilaule. Rohket huvi tõi ettekangetesse asjaolu, et juhatajana ja mitmel puhul esinejana tegutsesid autorid. Suurimaid kohustusi täitis R. Kull, saates orkestriga A. Lemba klaverikontserti ning juhataes A. Kapi süiti.

Uuslavastustest mainitud hooajal pakuti U. Giordano ooper *André Chénier* ning A. Lemba *Armastus ja surm*. *André Chénier* käsitleb prantsuse revolutsiooni-aega; nimitegelase isik on võetud tõelisest elust. Vapustav ajalooline aine ja kõrgele paisatud kired nii kihikui armuvahekordades annavad teosele küllaldast pine-

vust, et püsida lavalisena. Sündmustik areneb vaheldusrikkalt ja värvikalt, lubades paiguti ruumi päätegelaste varjatuumate siseelamuste vaatlemiseks. Seda materjali helilooja kasutab ooperis esiletõstetud surutisega ja tahtliku verivärskusega. Üldiselt valitseb otseselt elu haarav lähidus; peaaegu puuduvad kaunistuseks määratud nikerdised. Võib ju vaielda teose käsitlusliku ilme üle, kuid ta osutab siiski tänuväärsele loomule.

A. Lemba uus ooper *Armastus ja surm* on kutsunud esile üldisemat arvustavat suhtumist ühelt poolt ning eraldunud häatahtlikku hindamist teiselt poolt. Enamiku vaatlemise seisukohalt süžee iseendast on küll lavaline, aga tüüpide joonistamine ja üksikasjaline väljatöötamine nõuab suuremat selgust, tihedust ning tasakaalu. Praegu leidub veel rohkesti liigliha ja psühholoogilist võltsi. Tüüpide muusikaline karakteriseerimine jätab mitmeti üldlaadilise mulje; teose motiivilis-temaatiline arendamine ja siduv läbipõimimine ei tõuse selgeminu väljaulatava astmeni. Kõrvalisele kohale on jäänud sisulise kujundamise eluline, uudne ning lõplikult tingitud ilme. Algmaterjalide väljatöötus rahulduv enam lihtsuse piiridega; kontrapunkt ja osalt rütmide käsitlus ei kuulu esmajooneliste kavatsuste hulka. Harmoonia suuremalt osalt taotleb tagasihoidlikkust. Puudub kindlam isikupärasus, puudub Aegna sündmustikule vastav koloriit. Leidub küll osaliselt loovat kordaminekut, samuti tunneme autori töötahet ja akadeemilist oskust, kuid vähene on ooperis dramaatiline pingeline ning sisuline mahlakus. Juhan Aavik oma hindavas artiklis kõigepeält vaidleb *Kalmuneiu* puhul tekkinud eelarvamiste vastu ning *Armastuse ja surma* suhtes asub vägagi jaa-tavale seisukohale. Sisuliselt J. Aavik kaitseb autorit allahindamiste eest, mis negatiivselt võivad mõjuda loomingu-tegevusele. See vaade on ju ka õige, aga ei tohi saada domineerivaks. Isiklikult mina vaataksin A. Lemba uuele ooperile koguni teisiti, kui ainetik oleks valitud muuilmeline. Praegu aga on talitunud liiga kergetähtselt ja meie omakultuuri mõttele osutatud vähest lugupidamist. Kuidas A. Lemba käitub rahvuslike ainetega ning rahvamotiividega, on täiesti lubamatu. Kui puudub püsivus ja kaldumus ettevalmistavaks süvenemiseks, siis küll — antagu andeks — jäägu parem käsitlemata vastav ala. Olen käesoleva ooperi puhul väljendanud mõtet, mida lausub ka J. Aavik, et autorile peab jääma õigus lähtuda oma tunnetest ja tõekspidamistest. Meil aga on õigus nõuda, et need tõekspidamised ei kujuneks koormaks meile ning meie kultuurile. Kui hiljuti ühe kontserdi puhul, kus esines ka A. Lemba laul, ta arvustajana nimetas teisi „kah komponistideks ja käperdajaiks“ (muidugi saksa keeles), siis meil veelgi enam on õigus nõuda temalt korrektsust ning puhtamaid tõekspidamisi loomingu alal. Kirjutagu igauks, mis temale meelepärane, aga ärgu haavaku meie sisetunnet väärsunnituste eksponeerimisega, ja seda rahvusliku omakultuuri edu nimel.

Ed. V.

Teatri- ja kunstikiri

J. Pert:

Ülevaade

SÜGISEL Tallinnas kunsti-elu pulseeris eriti elavalt, mida ei saa küll lausuda teatrite puhul. Tõsi küll, ka viimased püüdsid teha mõndagi, et tekitada võimalikku elevust, kuid võrreldes kas või eelmise sügisega me soovitud elevust ei näinud.

Tallinna teatrite sügishooaja töös ei olnud märkida just ebaõnnestumisi, aga polnud ka mainida midagi eriti-sena. *Estonia* avamis-ooper *André Chénier* kuuldavasti liig lühikese ajaga võõrduks publikust; Hugo Raudsepa *Põrunud aru õnnistus*, mille seekord *Estonia* esimesena tõi lavale, et ehk sellega lõigata *Mikumärdilikke* aine-

lisi loorbereid — ei täitnud vahest selliseid lootusi; Galsworthy *Tuli* leidis õige jaheda arvustuse; viimase uut tööd ei näinud, sellest kõneldi ka väga vähe — ka see vahest ei osutunud võrdlusvõimeliseks, ütleme, kas või *Montmartre'i* kannikesega. *Töölisteatri* M. Gorki *Põhjas* oli kahtlematult selle teatri noore trupi kandvaid saavutusi, ent Katajevi *Miljon piina* lavastusest saab kõnelda vaid muu seas: teos iseenesest on vähetänuväärne.

Draamastuudio koha pääl alul esitas vaid lastetüki *Prints ja kerjus*, kuna selle põhitegelaskond kahe trupi näol andis etendusi maad mööda.

Kõike kokku võttes — vaevalt võis kõnelda Tallinna teatrites hooaja hoogsast algusest. Kuna publik sügiseti on eriti teatrisõbralik, jääb küll soovida, et hooaega alatakse suurema intensiivsusega. Kevadeti võiks siis tõmbuda tagasi, millal publik endastmõistetavalt valgub mujale, mitte enam sel määral teatrisse.

Enne kui peatuda üksikasjalisemalt eelmärgitud Tallinna teatrietendusil, pühendame paar rida ka külaskäiguetendusile. Mäletavasti *Estonia* õigupoolest avas hooaja mingi „Brasillia revüüga“ — millise sammu teatri avalikkus ühemeelselt mõistis hukka.

Siis külastasid Tallinnat *Riia Vene* ja *Saksa teatri* trupid. Mõlemad andsid rea esilavastusi, ületades nähtavasti seega arvuliselt töötajajärgedega meie teatrid, kusjuures ka lavastuste ning mängu tasapind polnud madal. Kui Riia Vene teater on küllalt tuntud oma võimeliste näitlejate tõttu, siis ka Riia Saksa teatri ansambel nähtavasti tugevneb. Paar aastat tagasi võis seda veel vaadelda peaaegu kui asjaarmastajate oma, aga juba tuleb temaga arvestada: on hangitud uusi jõude, repertuaar on mitmekesisem, kuigi siin ei puudu ikka veel iganenud õnesõnalist romantismi. Kui kogupildina näha kõigi kõneldavate teatrite etendusi, siis Tallinnas sügisene teatrituuhooaeg polnudki sisuvaene, vaid vastupidiselt, mitmekesine, aga ilma suurema hoo ning haaravamata elamuseta.

H. Raudsepa *Põrunud aru õnnistuse* lavastust *Estonias* käidi vaatamas keskmiselt, kuigi see teos on nauditav eeskätt intelligenti poolt, kes kursis meie poliitiseeriva poliitika ning selle miljöö poliitikute-tegeliskidega. Mäng oli üldiselt viimisteldud ja tihe, kuid ei puudunud ka suurejoonelisi soovidajäämisi.

A. Lauter Noorkikkana löi täiel määral impantsant lavakuju, mis joonistati karakterseks ja psühholoogiseerituna neis vastoludes, mis autor sellele on annud. Eriti häa oli näitleja teises vaatuses — põrunud aru õnnistuse hää-inimlikkust karrikeerides. Ta kuju muus osades — meie tegelikku poliitikameest tõlgitsedes — on leidnud etteheiteid, nagu jääks Lauter siin liialt lavakujuliseks, mitte aga meie tegeliku elu haaravaks. Talle vastumängijana Suurkikka osas S. Lipp, nagu tavalisest, jättis soovida: seda nii kõnehoo jõus kui oma kõnet psühholoogiseerides. Ajakirjanik Soogenbitsina H. Laur sedapuhku võis näidata oma võimeist parimat, kuna see ühtlane ja vilets nõudeita osa sobis talle. Päälegi ta partnerina proua Noorkikas — B. Kuuskman püsis ehtsena koomikas, mistõttu õnnestusid eritselt nende stseenid. H. Gleser Noorkikka tütrema mängis väheke üle, seevastu Esperk ta partnerina jättis soovida. M. Luts teenijana, võrdlemisi huvitavas osas — tõlgitses oma kuju küll jõulisena, kuid vähe painduna, hääleliselt liigse bravuuriga ja romantiseeritud paatosega, mis mõjus kohati ebakõllalisena üldansambelis.

Hoopis vähem jõukohaseks estoonlylastele osutus tõlgitseda Galsworthy *Tuli* — näidend 7 pildis. Teose autor näitab vaatatajale inimesi mitmeist elukutseist võõrastemajade tube mööda nende magama heites; neid igaüht teenib sama vana kelner. Noormehed joovad; elus kogenemata tütarlapsed käivad koridoris kasse imiteerimas; armastaja-paar vannub truudust; vana abielupaar püüab sääski tuhvlitega; ja kirjanik on suremas. Allkorral tekib tuli. Algab põgenemine katusele.

Galsworthy ses teoses näitab lihtsalt elupilt, väheke liig aeglaselt, aga mitte ilma meisterlikkusega. Kuna teosel puudub konstrueeritud, rakenduslik hoogsus-põnevus, on etenduse menu kandjaks ainuüksi näitleja. Ja antud lavastus ka paljastas *Estonia* draamatrupi võimalikke nõrkusi. Võisime jälgida Johnsoni kujult

sümpaatse ja südamliku kelnerina, aga mitte küll kõbeda vanamehe-prantslasena. E. Villmer halastajaõena — asjatult oli rakendatud nii vähenõudlikku ossa. P. Pikk ja B. Kuuskman oma mängult löid õige lopsaka pildi. Aga eks jäänud M. Parika ja A. Espergi armastustseenid vähepakkuvaks, armastuslaulu deklamatsioon isegi kahvatuks. Ometigi on see stseen üks teose kulminatsioonipunkte. Või siis Signe Pinna kadaklik diktsioon... jne.

Näeme siit: *Estonia* ei saa usaldada õhtu kandmist ainuüksi näitlejaile, kuigi teosel iseenesest ei puudu huvitavus. Ka teose üllatuslik ehitus, sisuarengu hoog peab kõnelema kaasa.

Töölisteater avas hooaja M. Gorki *Põhjas* lavastusega. Veelkordselt võisime imetella selle teose tihedat ülesehitust ning kujuderikkust. Kuigi rasket lavastust kandma oli rakendatud rida noori jõude, kes hiljuti väljunud teatrikoolist, jättis õhtu masendava mulje. Tegelaskujudest tõstame välja Bubnov — F. Põldroosi, kes ehtse realismi ja huumoriga kandis oma osa; parum — R. Bauman, kes püsis hapra, nigela, kuid ilmeke kujuna, ainult lõpus langedes välja oma osast; Luka — J. Tõnsoni, kes vilununa püsis osas, kelt aga tahaks näha laiemat kujude varieerimist. Vaska Pepel — Alamaa oma ürgjõu poolest jättis küll soovida; Nastja — A. Lepp vahest mängis üle. Ja kuigi mängiti kohati hästi või jäi soovida, õhtu, nagu tähendatud, jättis süngemulje. Katajevi *Miljon piina* sama teatri ansambli kandel — teos vahest ilmaaegu kantud üle meile. Et see mõeldud on kerge komöödiana, farsitsevana, ei tule sel siis ka peatuda pikemalt.

Draamastuudio lastetüki *Prints ja kerjus* instseneering Mark Twaini järele oli instseneeritud küll vähesemasterlikkusega. Kuid et lasteenduste järele nõudmine on laialdane, siis see lavastus on saanud küllaldase menu.

Mis aga oli sügisese Tallinnas eriti hoogus — oli kunstielu. „Uue kunstnike koonduse“ näitus tuli toime Sihtk. v. ruumes; Pritsimajas oli avatud E. K. K. Keskuühingu oma; Sihtk. v. ruumes *Pallase* lõpetajate oma. Järgnesid Sihtk. valitsuse ja Kunstnike Liidu oma; — teise sõnaga, kunstinäitusi oli niivõrd palju sel sügisel, et raske oli neid asjalikumalt jälgida. Ka huvi kunstiküsimuste vastu näis tõusvat, kuna Keskuühingu poolt korraldatud kaks vaidlusõhtut leidsid laialdase osavõtu.

2

Tallinna teatrite töö oktoobri lõpul ja nov. alguses möödus eritiste tähistel all: *Töölisteater* saatis välja õige mõjuva ning mängult raske Wolfi draama *Tsüankaalium*, *Draamastuudio* esitas H. Raudsepa komöödia *Põrunud aru õnnistus* (mille puhul avanes jälle võimalus selle teatri tööd võrrelda *Estoniaga*) ja Katajevi komöödia *Niinurk sõõris*. Kui loeteldud teatrite töös märgitud lavastused möödusid teatritöö tavalises korras ja neid võidi vaadelda vaid kordalainud toodetena üldises käigus, siis *Estonia* pühitses kavalit suurejoonelisel kahekümneviie-aastase kunstilise tegevuse juubelit. Kogu nädal möödus ses juubelitähe all, mille kestes teiste teatrite töö tundus varjutatuna. Kahjuks — iseenesest suurejoonelise juubelitenduste-pidustuste kava tegelikkuses osutus niisama suurte nõrkustega. Ja kauakestev juubeldus, mis algas tõepoolest hoogsalt, enne ettenähtud lõppu ometigi haihtus tühja. Juubelduste lõpp haihtus lihtsalt seepärast, et algupärane esietenduslik repertuaar ei annud välja nõutavat mõõtu: ei kõitnud publikut, isegi langesid välja mängust juubeli-nädala lõppedes.

Ei saa siin jätta kordamata: meie kaks suuremat teatrit sel sügisel pühitsesid oma suurimaid juubeleid, miks nad ometigi kas või neiks ei korraldanud näidendite-võistlusi? Kui palju on sellest juba kõneldud! Ei ole kahtlust, et igal juhtumil auhinnatud teos leiab võrdeliselt laiema tähelepanu. Selle korduvalt kogetud tunnistajaiks on *Looduse* romaani-võistlused.

Aga meie teatrid nähtavasti ei suuda lihtsalt esitada kavu pikema aja päälle, nad on uppunud silmapilgu-ülesannete lahendamisse.

Estonia, oma juubelit avades, avas ka teatrimuuseumi. Oieti ütelda, esitatud kogu ja korraldus veel ei võimalda kõnelda teatrimuuseumist selle sõna otseses

mõistes. Aga vähemalt tähelepanu on omistatud teatritöös küllaltki tähtsale asjaolule: teatritöö säilitamisele teatrimeuseumi näol omis ruumes. On olnud võimalus tutvuda iga meie suurema teatri arhiivi korraldusviisiga. Ja ma pean lausuma: neist igauhe oma jätab liialt palju soovida. Teatrimeuseumi mõtet elustades tuleks küll tungivalt soovitada, et teatrarhiivid (tegeliku töö tunnuste korraldus) seataks paremale järjele. *Estonia* arhiiv ei ole oma korralduselt mitte parimaid.

Estonia saatis välja ka juubelialbumi, mis toimetatud on rahuldavaltki — poolluksus-väljaandena. Kuid sisuliselt oleks võinud see ometigi olla tuumakam.

Suurt elevust aga oli märgata Tallinna kunstielus. Kunstinäitused järgnesid kunstinäitusile — ja ka publik külastas neid. *Keskühingu* omast võttis osa 4.000 külastaja ümber, milline arv on rekordiline meie kunstinäituste praktilises viimasel ajal. Siis avas oma kunstinäituse *Sihtkapitali valitsus*, mis jällegi leidis kõigiti rahuldava tähelepanu. Esimest korda vist küll võidi külastada kunstinäitust, mis sel määral oli kokku surutud: 54 esineja poolt oli välja pandud kokku ligi 140 numbrit. Näituse žürii säärane karm olla tahtev valik on põhjastanud ränki lahkkelisid kunstnikkonnas. Näituse väljapaistvaimad olid: E. Ole oma maastike ja J. Simmi portreega, V. Melnik uhke graniitööga *Puhkav naine*, E. Wiiralt oma sisurikka graafikaga, J. Greenberg sümpaatse-ilmeliste, klassilis-modernsete portreekompositsioonega, A. Jansen värvivärskete maastikega, A. Kalmus portree alal, J. Raudsepp ja F. Sannamees viimisteldud ning vormikindlate skulptuurportreedega.

J. Pert

Nii nad seletavad

NAISEST, ARMASTUSEST...

A. H. Tammsaare: Naine on hüpopootamuse kõrval Looja suurim kätetöö, sest nende mõlemate ramm puhkab neil lõugades ja hirmus jõud on peidetud neil niuutes. Aga ennem taltsutab küll mees hüpopootamuse kui naise.

August Gailit: Naise süda on uulits, kuhu keegi kauemaks peatama ei jää. Läheb üks ja läheb teine, aga kõik on ainult minejad.

Friedebert Tuglas: Oi elu, sina suur enesepete, kuis oled sa ometi meile armas! Kuis oled sa meile lähedal, kuigi sinust põgeneme! Kuis liiguvad meie mõtted alati sinus ja su kaunistes saladustes! —

Armastuseks on naist, abieluks aga hinge tarvis. Kui kehaline uim raugeb, kui ta on tempereritud, siis on tarvis õrna hinge, arusaavat inimest. — Tõsi, sääraseid abielusid on vähe. See on sellepärast, et nii vähe on naiste hulgas inimesi. Armastuseks kõlbavad nad kõik, abieluks kaugeltki mitte.

Lord Byron: Naiste juures on kõige hirksam see, et me ei saa elada ei nendega ega ka nendeta.

Kierkegaard: Ei kirg, ei himu, ei ahvatlus, — vaid ainult unistus, ainult igatsus, ainult äratatud aimus — patusem kui kirg, himu ja ahvatlus, — see on armastus.

Ralph Trine: Mitte armastada, tähendab mitte elada või elavalt surra.

A. Strindberg: Armastus on tundeasi; sõidetakse hää õnne pääle ja jõutakse sadamasse, võetakse aga kaart ja kompass, siis sõidetakse põhja.

O. Wilde: Olla armunud, tähendab tõusta iseenesest kõrgemale. —

Mees võib iga naisega õnnelik olla niikaua, kui ta teda ei armasta. —

Harilikud inimesed ootavad, kuni elu neile oma saladused avab, ent vähestele, valituile, ilmuvad elu müsteeriumid enne, kui eemaldetakse loor.

Paul Bourget: Kahele armastajale on esimeseks õnneks teineteist armastada ühesuguse armastusega,

nende teine õnn on lakata ühelajal teineteist armastamast. —

Naisi tundma õppida, see on ennakult tundma õppida üksikasjaliselt seda halba, mis nad sulle saavad tegema, ilma et sul ühtki võimalust oleks selle eest hoiduda. —

Mees ei lakka iial naist idealiseerimast, olgu hääs või halvas mõttes. Talle on naises isegi kõige halvaks-panu puhul midagi saladuslikku ja käsitlematut. Ta ei näe inimest, vaid ingliti või nõida.

H. Heine: Liblikas ei küsi roosilt, kes suudles sind, — ja roos ei küsi liblikalt, kas sina ei ole end teise roosi ümber mähkinud.

H. de Balzac: Tahtmine põletab meid ning võimine hävitab meid, aga teadmine annetab meie olemisele kestva rahu. —

Kui armastus jääb pikemaks ajaks platooniliseks, variseb ta kokku.

Petrarca: Elu on alatine püüd ilu- ning tõerikkama tuleviku poole ja inimene on selle õilsa eesmärgi ülilm teostaja.

R. Tagore: Mida nimetame kaastundeks, on vaid kaastunne meie eneste vastu. Me kardame teha kahju oma õrnale tundemaailmale ja seepärast ei tee me halba teistele. — See aga on argus kõrgeimal kraadil.

Lessing: Kui jumal hoiaks oma paremas käes iga-vest tõtt ja vasakus käes igavese tõe otsimist, siis kumarduksin ta vasaku käe ette.

Giordano Bruno: Vaimukütkestav teadus, kingi meile õpetus kõikesisaldavast maisest seadusest kõigis maailmus ja kõige kosmilise aine sarnasusest! Kaota teooriad maakerast kui maailmakesest! Hävita üliloomulikud jõud, mis pidid maailma juhtima, ja lõhu taeva poolkerad! Ava meile värav, kust võiksime näha mõõtmamat tähtedemaailma, ning näita meile, et teised maailmad samuti ääretuis siniavarusis ujuvad kui meie! Seleta meile, et kõigi maailmade liikumised on sisemiste jõudude avaldus, ja õpeta meid selle vaatepunkti valgusel kindlal sammul edasi astuma, loodust uurides ja tundma õppides! — Inimene ei tohi lasta millegagi piiritella oma tõejanu ja otsivate mõtete lendu; ainult siis avanevad temale päädpöörivalt ilusad vaatealad, sest kõiksus ei ole nii piiratud, kui arvati, vaid see on piiritu suuruses ja väiksuses, aga ometi suur üksus.

Helmholz: Suurim õnnetus oleks see, kui inimesed oleksid juba nii targad, et nad ei saaks õppida enam midagi uut.

I. Kant: Kaks asja täidavad hinge üha uue ning kasvava imetlusega, mida sagedamini järelemõtlemine sellega tegevuses on: tähistaevas mu üle ja moraalne seadus mu sees.

Leo Tolstoi: Kas ei või siis inimesed elada muga-valt ses nii ilusas maailmas, selle mõõtmatu tähistaeva all? Kuis võivad nad siin säilitada tigiduse, kättemaksu ja hirmsa vihatunde, et hävitada omasuguseid? Kõik, mis on halba inimese südames, peaks kaduma kokkupuumisel loodusega; selle hää ja ilusa kõige vahendituma väljendusega.

Maksim Gorki: Maailmas on küll palju rahvast, aga haruldaset vähe inimesi.

Goethe: Vanaduses ei ole ühtki ilusamat troosti kui see, et inimene kogu oma nooruse jõu on muutnud tegudeks, mis temaga ühes ei vanane.

Newton: Ma ei tea, mis maailm minust arvab, ent enesele näin ma poisikesena, kes mererannal mängib ning tunneb imetlust ja rõõmu, kui leiab mõne harilikust siledama kivikese või ilusa tigukarbi, kuna avastamatu tõe ääretu ookean avardub mu ees.

Descartes: Omandades doktori aunime, veendusin, et ma kõigist oma õpinguist polnud saavutanud muud kui vaid selle kurva teadmise, et ma midagi ei tea.

Edison: Geniaalsus on üks sajandik annet ja üheksakümmend üheksa sajandikku higi. Geniaalsus koosneb pingutatud tööst, tervest inimhõõnõistusest ja püsivusest, millega hoitakse kinni teatavast mõttest.

Lord Kelvin: Loodusel on kolm häält. Ta hakkab meie kätest kinni ja ütleb: võitle, püüa. Ta tuleb meie juure, me võime ta südame tuksumist kuulda, ta ütleb: imesta, rõõmutse, unista. Ta sosistab meile saladusi, me ei saa ta sõnadest igakord aru, ta ütleb: otsi ja uuri.

Bernhard Linde:

Meie teatrite juubelid ja kriisid

KUNA teatriarvustajad ja -huvilised on juba kehvalt juhtinud tähelepanu meie teatrite sisemisele kriisile, mille päämiseks tekitajaks on see valitsuskord, mis on maksmas meie teatrite juhtimisel, on teatritegelased peaaegu erandita kogu aeg vastu vaieldnud sellele kriisiväitele ja kinnitanud, et teatris pole olemas mingit kriisi päale majandusliku üldkriisi, mis kajastub teatrite väheses külastamises. Niisiis kaks vastandlikku seisukohta.

Meie kahe juhtiva teatri kutselise tegevuse veerandsaja-aastane juubel langeb ühele ja samale aastale. Iga juubeldaja juures on enam kui igapäevane nähtus, et ta oma juubelpidustuste ajaks ei taha haigeks jääda, kuigi seda tõendaksid ka arstid. Juubeli ajaks vähemalt võetakse jõu viimsedki riismed kokku ja püütakse esineda tervena ja elujõulisena, et õnnitluste ja tervituskõnede kiidusõnad ei muutuks pilkeks. Aga see viimse jõu raasukese pingutamine juubeldamise päivil võib muuta nii mõnelegi juubeldajale pärast pidustuste möödumist just kokkuvarisemise põhjustajaks.

Viimast nägime meie erilise selgusega *Vanemuise* juubeli puhul: vaevalt olid pidustused lõpnud, kui teravamalt kui kunagi varem kerkisid üles kriisihädaolused. Kostasid juba peaaegu SOS-hüüded. Kahtlemata olid need liialdatud — tekkinud juubeldajatele järgnenud pohmeluse-meeleolust, kuna vaadeldes veidi hiljem ning kaheinamalt olukorda selgus õnneks, et pingutades polegi kriisist pääsmine nii võimatu.

Kus on olnud uppujaid, üks sääli ole leidunud alati saagiihalisi pilkude heitjaidki. Kas pole iseloomulik sel puhul märkida sedagi, et Euroopa mandril on küll väga palju rannaäärseid riike, kuid ükski neist päale väikese Eesti pole annud rahvusvahelises ulatuses kirjanikele ainena rannaröövliste lugusid, nagu oleme oma Ungri krahvi looga varustanud ungarlasi, sakslasi ja teistegi rahvaste kirjanikke?

Kui *Vanemuine* arvati olevat hinge vaakumas, siis leiti Tallinnas, *Estonia* teatri ligiduses asujate peres kohe surejale sobiv retsept: *Estonia* hakaku ka Tartus etendusi andma ja pärgu enesele muidugi ka Tartu teatri abiraha!

Mõte polnud ju halb ja selle õnnestumise puhul oleksid *Estoniale* avanenud üsna soodsad tuleviku-väljavaated.

Sõnadraama on *Estonias* kahtlemata suurel määral selline tööta tööline, kelle päämiseks tegevuseks on tööbörstil käimine ja selle kõrval vaid näitlemine, et ollakse nii ütlemata tööga koormatud! Tõeliselt aga on olukord *Estonias* sõnadraama alal säärane, et siin võib täielise õigusega kõnelda ja küsida: mis nad oma vähestel lavastustel pikkadel vaheaegadel teevad? Vaadeldes *Estonia* sõnalavastuste ja ühtlasi ka sellesse töösse rakendatavate näitlejate arvu ning asetage siis need arvud mõne välismaise teatri omadega kõrvuti, siis selgub igaihele, et tööga ülekoormatusest *Estonias* juttugi ei või olla. Samuti nagu ei või olla juttu sellestki, et meie suurima teatri sõnalavastused oleksid viimisteldud nii piinliku hoolega ja kauastes proovides, et harjutused nõuavad enesele näitlejate kogu aja ja tööjõu. Kui *Estonia* teater on milleski laivanud, siis kindlasti selles, et ta pole oma näitlejaid vajaliselt osanud, tahtnud või suutnud tõe rakendada. Selles just on *Estonia* laivanud ja laivanud ka edasi. Võetagu selle väite kinnituseks näiteid

kas või *Estonia* omast minevikust. See juba oleks olevikule küllalt õpetlik.

Just juubeli-aasta repertuaari teostamises *Estonial* ei olnud ühtki lavalist menu: ei sõnadraamas, ooperis ega ka operetis. Aga vahest oli see iseteadlik jõu kokkuvõtte juubelipäiviks?

Vanemuise kriisijuttudes väärrib tähelepanu asjaolu, et sääli näikse hädas hakatud taipama, millises suunas tuleb alustada kokkuvõtte ja samal ajal ka teatri kunstilise tasapinna tõstmise teostamist. Kõigepealt tuleb heita nurka väide, nagu oleks *Vanemuine* oma kunstiliselt tasemelt kaugelt madalam *Estoniast*. Selle väite esiletõojaks on nähtavasti need, kes on näinud ainuüksi kas *Estonia* või jälle ainuüksi *Vanemuise* etendusi sõnalavastuse alal. Ei taha salata, et *Estonia* on viimastel aastail suutnud oma suurema ja jõudude valikult mitmekesisema näiteseltskonnaga saavutada sõnalavastuse alal veidi paremat kui *Vanemuine*, aga et kahe nimetatud teatri kunstilise taseme vahe oleks eriti pöördpööratav sõnalavastuste alal, — seda ei julgeks küll keegi väita, kes on külastanud mõlemi teatri etendusi.

Selles suhtes ei puudunud *Vanemuise* kunstilisi küsimusi juurdleval komisjonil alus tulla ettepanekuga, et Eestis tuleb asutada üks riiklik teater, mille muusikaline osa asuks Tallinnas, ja sõnadraamalise osa asukohtaks oleks Tartu kui meie kultuuri keskus, kuna mõlemate osade etendused teostuksid vaheldumisi Tallinnas ja Tartus. See oli täiesti põhjendatud ja tabav vastulööök *Estonia* võimuharumisele, kuid tegelikult jääb see ikkagi vaid õnnestunud — vasturünnakuks ümberhaaramisele, ilma et see vasturünnak omandaks iseseisvat ja tegelikku tähtsust. Ega tohikski tõusta tõsiselt päevakorrale. Märksa olulisemana *Vanemuise* saneerimiskavades näib mulle aga asjaolu, et raha puudus sunnib selle teatri paratamatult kunstiliselt õigele teele: loobumisele operetist. Aastaid oleme olnud Euroopas selleks ainupäraseks rahvaks, kel oli mitu riiklikku opereti-teatrit. Aastaid on meie avalikus arvamises püütud püsti ajada tõestamatut väidet: operett annab tulu ja toetab seega teatri teisi alasid. See opereti tululikkuse jutt oli ja on muidugi muinaslugu, mida püüdsid levitada opereti-pooldajad, sest kui operett meie oludes oleks tõepoolest tulu annud ja annaks, miks on siis operetinäitlejad lasknud endid aastate kestes pügada ja toitnud omal kulul sõnadraama ja ooperinäitlejaid? Miks pole kas operetinäitlejad ise või mõni eraettevõtja lahti löönud kui mitte opereti-teatri, siis vähemalt viimase aseainena mingi opereti-poekese? Ainuke vastus sellele küsimusele on: seda pole tehtud seepärast, et operett meie oludes tulu ei suuda tuua, kui lasta operetti kanda ise oma kulud ja kui talle ei võimaldata elamist teiste alade kulul, nagu see meil seni on sündinud ja sünnib. Meie mõjukamad ringkonnad, kes soovivad enestele löbu riigi kulul, ei soovi just sellepärast opereti eraldamist teatrikunstilistest aladest, kõnelemata opereti väljatõrjumisest meie riiklikest teatritest, — et neilgi oleks löbustusi riigi kulul. Nii mõtlevad ja talitavad ka meie operetti toetavad mõjuringkonnad, ja miks mitte pidada riigi kulul naudingut pakkujat?

Kui nüüd rahaline kitsikus sunnib *Vanemuise* loobuma operetist, siis on sellega kriis kaasa aidanud selle teatri kunstilisele uuestisünnile, kui aga sõnadraama juhid oskavad vastavalt ära kasutada loodud soodsa olukorra. Ja loodame, et *Vanemuise* kunstilised juhid seda oskavad ning suudavad ja astudes oma kutselise teatri teise veerandisse, oskavad mõjutada meie teisedki teatrid operetist loobumisele, saades seega ühtlasi teist korda meie teatrikultuurile kunstiliselt õige suuna näitajaks, nagu oli seda *Vanemuine* kord juba oma kutselise töö algpäivil.

See on kindlasti parim, mis meie *Vanemuisele* tema juubeli järele ja praeguses kriisikeerises võime soovida.

Estonia rahalised võimalused on alati olnud märksa suureulatulisemad *Vanemuise* omadest ja Tallinna teatri juures on olnud alati ka kaugel oskuslikum oma puuduste — maskeerimises. Alati on siin osatud vaatleja tähelepanu juhtida mujale, et see ei näeks millise jalaga longatakse. Läänud hooajal rõhutati *Estonia* poolt mitmel puhul, et huvi teatri vastu näitavat tõusu, kuna sissetulekud suurenevad, kuid seejuures vaigiti mal-

besti, et sissetulekute tõus oli saavutatud välismaalaste esinemise monopolist. Kuid et *Estonia* teatri kunstilised juhid ei olnud kas välismaalaste poolt pakutava väärtuse suhtes küllalt teadlikud või järele ei kuulunud see nende otsustamisele, siis võisime näha *Estonia* laval sellist farssi ja tsirkust, nagu pakkusid seda Gaidarov ja Gsovskaja ning tänavusel eelhoajal Brasiilia revüü. Küsitav on ka, kas need etendused tõid majanduslikkugi tulu sel määral, et kinni katta seda kunstilist kahju, mis säärase etendustega tuuakse meie poolriiklikule teatrile kas või sellega, kui säärase tsirkusemehed välismaal must valgel tõendavad, et nad on esinenud meie poolriiklikus teatris. Milline ettekujuvus selle järele meist välismaal küll saadakse! Arvamata jätame aga selle kunstilise lagastustöö, mis säherdused etendused jäta- vad meie vaatlejaskonnale!

Kui võttagi, et *Estonia* oma juubeliaastale on läinud vastu majanduslikult kindlustatuna, siis ei ärata selle teatri juures vastandina *Vanemuisele* mitte vähem kahtlust *Estonia* teatri kunstiline allamäge-libisemine, mis on salgamatu tõsiasi ja kestnud juba aastaid. Eks täienda selles suhtes *Vanemuine* oma majandusliku pankrotiga *Estoniat* tema kunstilises pankrotis ja samuti ka ümberpöördult.

Kunstilisi väärtusi luua tahtvate isikute ja asutuste juubelid on ikka olnud ja jäävad ka tulevikus selleks verestapostiks, mis manitseb neid tõusma üha uutele, seni kättesaamatuks jäänud kunstikõrgustele, mis suudetakse teostada vaid kunstilise loomingu tõeliste väärtustega. Selles suunas peavad liikuma ka meie teatrid, kui nad kunstiasutustena peavad arvesse tulema. See maksab ka *Estonia* kohta.

Bernhard Linde

Draamastuudio külustusõhtud

Henrik Visnapuu:

Draamastuudio külustusõhtud 23. ja 24. jaanuaril kujunesid sündmuseks Tartu teatripublikule. Üle kaua aja oli jälle kassa- ja riidehoiuruum tulvil rahvast, üle pikkade päevade saal täidetud viimse kohani ja jalutusruum kitsas vaheaja veetmiseks. Tundus mõnusat teatrielevust.

Draamastuudio tuli kolme algupärandiga, mida tuleb lugeda väärtuseks juba iseenesest. Seda asjaolu Tartu publik oskas täiel määral hinnata, täites teatri.

Külustumängude seeria algas H. Raudsepa *Põrunud aru õnnistusega*. Sellest hoolimata, et *Põrunud aru õnnistuse* mängimine just mõne päeva eest oli lõpetatud *Vanemuises*, oli saal peaaegu täidetud, olgugi küll mitte sel määral, kui järgmisil õhtuil. Üksteisele järgnenud kaks lavastust kahe trupi poolt andis soodsa juhuse võrdlemiseks ning oli õpetlik publikule. Mõnigi tartlase salajane kartus oma teatri silmapaistvast ülemängimisest draamastuudiolaste poolt, laheneb esimese võrdlusõhtu tagajärjel kergendava ohke näol. Surnuismängimist ei tulnud. Mõlemad teatrid oma erilaadis püsivad enam-vähem üldisel kõrgusel. *Vanemuise* teatri ümber on viimasel ajal palju sõnelemist olnud. Kui *Vanemuisele* on kiputud kallale, siis sellega ei ole tahetud ütelda, et *Vanemuine* ei kõlba kuhugi, ütelda on tahetud, et *Vanemuine* peaks olema veel parem. *Vanemuise* konstitutsioonilised vead ei seisa mitte näitlejaskonna paremiku näitlejavõimeis, vaid teatri majandamises ja kunstilises juhatuses,

üldiselt teatripoliitikas. Ja seda teatripoliitikat *Vanemuises* on tulnud tuuseldada ja tuleb seda teha edaspidigi, kui ei muutu stabiilseks teatri kunstikaal. Külustusõhtud õpetasid meid kõigepäält, et *Vanemuisel* ei tarvitse silmi maha lüüa võõraste ees, *Vanemuise* draama nõuab vaid paremaid võimalusi töötamiseks. Kuid selle juure tuleme kirjutuse lõpus.

Põrunud aru õnnistuse võrdlev jälgimine kahes lavastuses näitab, et *Vanemuine* püsis oma lavastuses lähemal haritlas-kunstiteatri printsiipidele, kuna *Draamastuudio* mängu üldstiil laseb end tuletada häast rahvateatri stiilist, mille üldtunnuseks tuleb lugeda realistlikku käsitlust. Väljudes sellest seisukohast *Draamastuudio Põrunud aru õnnistus* oli rahvalähedam, kodusem, elulisem. Nõnda võiksime üldiselt ütelda, et Noorkikka (Klein), Suurkuke (Grosstal) ja Soogenbitsi (Mägi) kujud väliselt olid võetud aste madalamalt, kui meie neid rahvajuhte ja toimetusesekretäre kujutleme tegelikus elus. *Vanemuise* lavastaja Türgi poolt olid vastavad kujud (Türk, Kull, Ratassepp) asetatud ses mõttes õigemini. Olgugi nii, aga siin tuleb küsimusse mängu stiilide vahe, ja võetud stiili sobisid mõlemad seerid.

Teiseks erinevuseks oli draamastuudiolaste realistlikum ning kodusem, inimlikum mäng vanemuislaste nähtava artistlikkuse ja teatava stilisatsiooni vastu. *Vanemuine* saavutas seega küll suurema ansambli ühtluse, kuid jäi kangemaks ja kaugemaks. *Draamastuudio* mängus sagedasti puhkesid esile solistide osad, nii ühes kui teises näidendis. Ei tahaks enam olla leppimatu stari- dele ja solistidele, kes lõhuvad ansamblit. Kui kogu teater ei tule järele, siis ongi õigus kõita publikut tugeva üksikmänguga, nagu seda tegi Klein *Alevirahvas läheb ajalukku* nimelises komöödias, kus Klein üle teiste realistliku mängu löi ühenduse publikuga oma groteski tõstetud osaga. Üksikkujudest võrdlusuvi pakub kahtlemata Noorkikka kui pääkuju tõlgitsemine. Need on Klein ja Türk. Mõlemad on väärtkujud, kuid tõlgitsemises täiesti erinevad. Ei tea, kuidas autor on mõelnud seda kaju, kuid komöödia käiku jälgides peaksin üldjoontes pooldama Kleini tõlgitsust, eriti mis puutub teise vaatusesse, „mängu põrunud aruga“. Kujutlen endale, et nii enne kui pärast põrumist Noorkikas on normaalne inimene. Ta on vaid nagu kannel ümber häälestatud. Türgi tõlgitsemine näitas teises vaatuses Noorkikast ebanormaalsena, natuke vaimuhaige inimesena. Seda ei saa näidendi ideest välja lugeda. Klein selle vastu mängis teise vaatuse põrunud aru ainult mäludefektidega iseloomustades. See tõlgitsemine Türgi tõlgitsemisega võrrelduna, oli küll detailivaesem ja vähem huvitavam, kuid õigem.

Teisest küljest Türk teises ja kolmandas vaatuses oli vaimselts sügavam, tema tigidus ja seosmine toorus kultuursem. Kleini väliselt antud tigiduse tahaksin si- duda rahvateatri vajadustega. Ratassepa lihvitum ja kavalam parteisekretär Soogenbits konkureeris tugevasti Mägi mugava ja elunautleva Soogenbitsiga. Ka siin võiks ütelda, et Mägi oli tekstile lähedam. Mägi loomulik, välispidiselt tagasihoidlike žestidega ja inimlikult lähedane mänguviis on kahtlemata nurgakivi, millele võiks ehitada sarnase teatri, mille järele praegu tuntakse vajadust.

Kolmas pääkuju *Põrunud aru õnnistuses* on majateenija Roosi. Loomuliku ja afekteerimata mänguga Roosi osa etendaja L. Lindau sai Tartu publiku lemmikuks. Säärast uue aja reaalse elusuhtumisega ja energilise näitsiktüübi kandjat *Vanemuises* ei ole. On arvata, et alles Lindau leiab õige kujutuse Raudsepa uuelaadilise, võitleva, ilma igasuguse lüürismita näitsiktüübi jaoks. Tundus, et see näitlejanna mängis iseennast. Nii loomulikult õigustatud oli kogu ta esinemine. Just see loomupärane õigustus, loomupärane veetus ja emaloomalik süütus puudus vastava osa mängija pr. Türgi juures *Vanem.* lavastuses. Proua Türk oli kunstipärasem, aga ta oli rafineeritud võluja, kurtisaanliku alusega tüüp, see aga on midagi muud kui Raudsepa Roosi.

Lapse-paar mõlemas lavastuses oli kena, Pilleri ülekaal Kalgil üle siiski räägib *Vanemuise* kasuks.

Kes aga oli täiesti nõrk ja kuidagi ei lase pr. Teetsoffiga võrrelda, see oli Amanda (L. Mõttus). P. Teetsoffi tõlgitsus kõneles kadakluse kultuurist paremas mõttes, Mõttus Amanda oli groteskne hädavares.

Mikumärdi tõmbab veel saalitäied, ja seda täie õigusega. See on esimene eht rahvatükk, täis häid situatsioone ja kujusid. Kleini Ants on igatahes klassiline saavutus eesti rahvateatriks. Sarnane tüüp on ka M. Mölleri *Mimm*. Andku jumal neile pikka iga ühes nende popsi Mägiga. Teiskordsel vaatlemisel *Mikumärdi* oli aga väga väsitav. Raudsepp on sinna keskendanud kõik, mis veel südamel. Palju, mis palju ja korduv. R. võiks õige mõnede aastate järele selle uute rahvatükkide esiisa ära puhastada üleliigsest koormatusest.

Suur huvi oli Metsanurga *Alevirahva ajalukku mine* vastu. Tallinnas mängimise menu kuulsus käis eel, kuid väike pettumus ei jäänud tulemata. Kolm ajalukku minejat preilit Möller, Vaarman, Paap olid pesuehtsed Tallinna preilid, mängisid suure usaldatavusega ja ka siidpesu III vaat. oli eht. Aga sellest oli tartlastele vähe. Sekundeeris alevipreilidele väga famoosselt Mägi (läbi põlenud suuräri omanik) ja solistitses Klein, kuid tegevusest autor neile ei olnud ette kirjutatud.

M. Metsanurga komöödia, sümpaatliku tendentsi ning naudisklemishimuliste aleviplikade naeruvääristamise päale vaatamata, jääb ilusaks miljöomaalinguks, staatiliseks õlipildiks. Tundub nagu komöödia oleks kolmest vaatusest läbiulatav ekspositsioon-mängule. Muidugi Metsanurga teravad lõviküüned on ju näha, pilge tabab valusalt kohta. Aga, mis jääb vaatajale järele, kui me kujutleksime draamastuudiolaste hooga ja häätüübistuste asemel nõrga lava.

Draamastuudio tõi Tartusse igatahes palju huvitavat ja kaunist. *Draamastuudio* ise on arenemas hääks rahvateatriks. Sugemed selleks on ja hädad rahvateatrit ongi väga tarvis. *Draamastuudio* on end leidnud *Mikumärdi* varjus. Selles on oma hädad küljed, eriti rahvapärases mängu sihis. Teisest küljest rändteatri ja komöödiateatri elu võib sattuda kunstilisse hädaohtu, kui ei valvata üleaisa loomiste üle. Olemasolevast stiilist tuleb stuudio puhastada õige rahvateatri stiil.

Võrdlev nägemine ütleb aga meie tartlastele esiteks: *Vanemuine* peab lahti saama oma puisusest ja järelejäänud välisest teatraalsusest, peab lähenema loomupärasema mängustiili poole, millises stiilis stuudiolased kohati andsid võrratuid hetki. Seda kõike võib *Vanemuine*, võib ja peabki, pidades kinni osalt oma haritlasteatri printsiipidest. Publiku võõrdumine vahest siis laseb end parandada. Aga kõige viimseks, *Vanemuine* tuleb noorendada. Ilma selle operatsioonita on vähe päale hakata.

Draamastuudio ja *Vanemuise* võrdlemine paljastab veel ühe asjaolu, mis ei kõnele *Vanemuise* praeguse trupi kasuks.

Vanemuises on arendatud tempot tempo enese pärast. Säärases kihutamises kannatab diktsioon ja sõnapommidest läheb palju kaduma. Tempo suhtes *Draamastuudio* pidas mõõdukat parajust, ja *Põrunud aru õnnistuse* tekst tuli palju paremini mõjule.

Sellele tuleb veel lisada, et keskmiselt võttes draamastuudiolaste diktsioon on üldiselt parem vanemuislaste omast. Kui enamik vanemuislasi omas saalis ei oska leida selle saali kõlaomadusi, siis draamastuudiolased leidsid selle üsna kiiresti, päale mõne võnkumise. *Vanemuise* saali viga tundus vähemana.

Häämeelega aga võib nentida, et meie kultuurile on see väga kasulik, et meil on mitu teatrikeskust, Tallinnas ja Tartus. Sellest seisukohast tuleb olla vastu teatrite koondamisele ainsaks draama- ja ooperiteatriks, nagu on vahel kavatsatud.

Normaalne olukord on, et Tartus ja Tallinnas oleks igaüks oma kunstiteatri sihte silmaspidav draamateater. Samuti on arengu seisukohast õigustatud *Draamastuudio* teater Tallinnas, mis taotleb hädad rahvateatri stiili. See on olemasolu õigustus, mida tuleb toetada.

Henrik Visnapuu

Aleksander Remmel:

Naise keha ja rõivas

KEHAKULTUUR JA RÕIVAKULTUUR on seotud teineteisega lahutamatu, sest ühe mõju on sõltuv teisest: puine ja vormitu või liigutusilt kasvatamatu keha hävitab kõige ilusamagi rõiva mõju ja inetu rõivas labastab ilusagi keha. Seepärast on liig pinnapäalne naiste tavaline püüd evida vaid ilusast rõivast: sügavam mõju saavutamiseks peab veel kultiveerima keha ja õppima rõivais olema ning liikuma.

Kehakultuuri ja rõivakultuuri küsimusis näevad nende alade eriteadlased tihti vaid tehnilisi ja käsitööliseid probleeme: sportimise ja võimlemise oskust või õmblustehnika ja rõivalõigete (juurelõiguse) tundmist. Küsimustesse teravam pilguga tungides selgub aga, et mõlemate alade ürgalused peituvad sügaval inimhinge elementaararvetes: ilu- ja väljendustungis. Seega need mõlemad alad kuuluvad oma olemuselt kunsti valdkonda.

Rõivastuskunsti seisukohalt vaadatuna keha ilu on rõivailu eeltingimus. Selles seisab nende alade sõltuvus, mida püüan siin lähemalt käsitleda.

KEHA. Inimese keha evib huvitava ja üllatavalt otstarbekohase arhitektoonika, mille tajumine juba üksinda annab vaatlejale suurt intellektuaalset naudingut. Kuid veel rohkem köidab ilu keha: proportsionaalne kondikava, hästi väljaarenenud elastilised vormid, puhas naha, juuste ning silmade värv jne.

Kahjuks ei ole keha alati nii proportsionaalne ja vormistik alati nii veetlev. Kõigepäält, sageli esinevad proportsioonide vead, s. t. ebameeldivalt suured või väikesed kehaosad. Kuna need puudused on esijoones tingitud kondikava kasvust, siis ei suuda neid otsekoheselt parandada ükski arstimisvahend. Küll aga võib proportsioonivigu maskeerida osavalt valitud ja modelleeritud rõivaga. Samuti võib sundida vigu unustama, köites vaatleja tähelepanu keha muude voorustega. See viimne abinõu tugineb üldisele psühholoogilisele nähtusele: olles huvitatud ja haaratud inimese veetlevaist omadustest mingil ühel alal, unustame ta puudusteist aladel!

Ka keha vormide veetlust ei ole loodus jaganud kõigile ühteviisi: tuleb ette kõhnusest nõrgelisi ja tusedusest vormituid kehi. Kuid siin on juba võimalus tuua parandust: andumine kehakultuurile arendab välja vedrutava muskulatuuri ja kaotab üleliigse tuseduse — ja keha vormid muutuvad elastiliseks ning saledalt-voolavaks. Ainult on sageli hilja, kui sellisele kehakultiveerimisele hakkab daam mõtlema alles keskmises aastais: tuleb vormida keha juba ta kasvamise ja arenemise eas, siis võib säilitada oma noorusliku vormi veel kaua päale õitseaja.

Kehailust kõneldes unustatakse tavaliselt, et veel suurema võluvusega kui vormid on keha liigutused: meid haarab liikumine enam kui tardunud vorm. Evida veetlevust liikumisel, see on esimene nõue ka sellele, kes püüab kunstilise tasapinna poole rõivastuses.

PAINDUVUS JA RÜTMILISUS on liigutuste ilu esimesi tingimusi. Liigutuste painduvuses peituvat ilu kohta võib ütelda sama, mis ütleb Ellen Key joonte kohta: „Kõik soojus, kõik liikumine, kõik armastus on ümar või vähemalt ovaalne, jookseb spiraalidesse või kaartesse! Ainult külm, liikumatu, ükskõikne ja vihata on nõorsirge ja kandiline. Kui sõdureid üles seada ringidesse rivi asemel, siis nad hakkaksid tantsima selle asemel et tappa. Seepärast tugineb terve taktika nurkadel... Elu on ümar, surm on nurgeline. Ka naise keha liigutuste painduvus kutsus esile sümpaatiat, soojust ja armastust!“

Liigutuste painduvust tuleb siduda nende meeldiva rütmiga. Rütm on pulseeriv elu, selle üheks tunnuseks

on pinge ja rahu vaheldus. „Meeldiv on tasakaal keha pinge ja rahu vahel. Ebameeldiv — täielik lodevus või ülepingutus,“ — ütleb R. Laban. Õige kehakultuur peab õpetama seda sisemist rütmi. „Hää turniõpetaja peab kõigepäält näitama, milliseid lihakseid mingis harjutuses mitte ei tule tööle panna, ja nii saavutab ta neid liuglevaid liigutusi, mis loovad jõu rütmi ja mis annavad mängu mulje. See meeltab: minimaalne pinge, maksimumaalne mõju. Väärtuslik on mänglev jõud, naise ilu; pimestavterve on paindub keha“ (Winther *Körperbildung als Kunst u. Pflicht*).

Liigutuste ilu üheks kunstiliseks päämomendiks on siiski liigutuste väljendusvõime (ekspressioon), s. t. võime väljendada žestide hingeelu, n. ü. kõnelda liigutuste varal. Tuntud kunstiteadlane R. Müller-Freienfels kõneleb selle kohta: „Kui rõivas teeb inimese*, siis teevad seda veel enam kõnnak ja käitumine. Nad on ka palju suursugusamad kui kehailu (sest et on palju tihedamalt seotud hinge sisuga), kui silmade värv, puhas nahk või ilusalt vormitud nina. Kõik need on vaid pinnaäärsed välistunnused, kõnnak ja käitumine aga on samal ajal ka sisemisi maailma väljendused“. Teises kohas ütleb sama autor: „Tõelist aristokraati on tunda ka väikekodanlikus rõivas seejärgi, kuidas ta käitub ja oma liikmeid liigutab.“

Nõnda siis, inimese keha kõneleb liigutusi. See kuidas inimene seisab, kõnnib ja istub, kuidas ta hoiab pääd, silmi ja suud, kuidas ta käsi tarvitab, kuidas ta liigutusi reageerib igasugustele välistele nähtustele, lõpuks isegi iga lihakse pinge — kõik see kõneleb, kutsudes kõrvalinimesis esile, enamasti ebateadlikult, poolehoidu või eemaletõukavust. Peeneneb inimese hingeelu — muutuvad ka ta liigutused ilusamaks ja sümpaatsemaks. Vastuvaidlematu on seega naise ülilm veetlevus ta peenes hinges, mis voolab välja liigutustest! Kuid võib siiski kasvatu alata ka teistest koolidest: võib kultiveerida otsekohe keha väljendusvõimet (liigutusi), kutsudes selle ka udu esile sisemisi hingeelulisi muutusi. Sellistest muutustest teavad kõnelda vist kõik kehakultuuri õpetajad.

Keha peenetundelisi liigutusi võib nautida kui tõsist kunsti: sest mis muud on lavatantski kui mitte väljendamine liigutusi! Naine, kes oskab liikuda, kes oskab liigutusi väljendada seda, mis inimesi sümpaatset kaasa kisub, see naine toob osakest kunsti igapäevasesse ellu. Haaratuina sellest, on inimesed valmis talle andestama palju muud puudusi.

Peab siiski mainima, et meie aeg oskab vähe hinnata keha liigutuste ekspressiooni, kuna me ju harva võime jälgida alasti keha, meie rõivad aga hävitavad enamasti keha väljenduspuudused. Nõnda jõuamegi välja tänapäeva rõivastusprobleemide juure.

RÕIVAS. Kleit modelleerib inimese keha ümber. Tekib uus vormide ja joonte mäng ning sellest uus ilu — rõivastatud keha ilu.

Juba igas riidematerjalis peituvad teatavad kunstilised võimalused. Need võimalused avalduvad ta värvis ja läikes, ta voltide iseloomus ja langemises, ta reaktioonis keha liikumisele ja üldse selles meeleolus, mis seotud on materjaliga: olgu see meeleolu õhuline ja kerge, elurõõmus ja värviküllane või tõsine ja soliidne. Peab ainult oskama materjalist esile tuua kunstilisi mõjusid: materjalide tarvitamise kunst seisab nende hingeelu ja meeleolu mõistmises ning sellele vastava kunstipärase vormi leidmises!

KLEIDI vormis peituvad uued kunstilised võimalused. Need võimalused avalduvad kleidi kompositsioonis, selle harmoonias kehaga ja selle ekspressioonis.

Iga kleidi kompositsioon, kui see tahab kõita, peab cvima mingi huvi keskpunkti. „Iga kavand peab sisaldama teatava idee, teatava joone, millele kõik kontsentreerub, millest kõik lähtub, mis moodustab püütõmepunkti. See võib olla plissee või kleidi omapärane lõige, aga ka ilusad saledad käed, või kleidikandja omapärane poisipää. Puudub aga kontsentratsioonipunkt, hulgub silm ükskõikselt kleidil ümber — puudub huvi.“ (Story *Wie ziehe ich mich gut an*).

Meeldivat kunstilist naudingut pakub see, kui kleit ja ta kandja elavad üht elu, kui kleit hästihäälestatud

resonaatorina heliseb kaasa kandja loomule ja väljendusile, neid toonitades ning nende ekspressiooni suurendades, selle asemel et seda hävitada. „Ole see, millisena sa end rõivas tahad näidata! Siis sa evid stiili, siis sa näitad maitset, siis sind hindab maailm ja võtab sind eeskujuks.“ (Dr. Nottbert Stern). Järelikult, kui mood toob ellu uued kleidivormid, tuleb naisele, et olla stiilne, end vastavalt ümber kasvatada. See on ka ikka nii olnud. Just nõnda arenes möödunud aastakümne moodsest poisitarist tänapäeva moodne daam pika kleidiga, mõõdukate liigutustega ja ka naiselikuma hingeeluga. Samasuguseist mõjutustist kõneleb dr. N. Stern: „Hispaania hoovkonna soomusrüü hoidis ta kandjat lodeva keha-seisu eest, ohjeldas igat kiiret liigutust ja hoidis tagasi mõtlematu sõna... ta kasvatas oma ümbrust tagasihoidlikkusele ja väärikusele, peenenenud mõtlemisele ja kõnele, žestide ja kõnnaku suursugususele.“ Nõnda võib kõnelda kõikjal rõiva kasvatavast mõjust.

Teisest küljest aga naine omaltpoolt mõjutab moe poolt antud rõivavorme, neid harmoneerides oma individuaalse tüübiga. „Õpi tundma oma tüüp, õpi tundma ta piirid, ära toonita seda mitte rohkem kui vaja, omanda endale rõivastuses isiklik joon, mis nii lihtsalt kui võimalik annab su võluvusele parima tagapõhja“ — niisuguse rõivastuspõhimõtte seab üles ülalmainitud autor Story.

Harmonia keha ja rõiva vahel süveneb, kui kleit ka kaasa elab ta kandja liigutustega. Võib-olla ilu, mis tuleb esile liikumisel, alles ongi rõiva õige ilu!

Rahulik seismine — see tähendab anotoomiliselt pingetust lihastes ja staatilist rahu. See seis on lähtekohaks ka rõiva valmistamisel: rõivas konstrueeritakse nõnda, et ta rahulikult ja ilma erilise pingeta ümbritseb seisva inimese keha. Seega ongi saavutatud esimene moment keha ja rõiva sisemises harmoonias.

Iga liigutus hävitab selle rahu. Vastavalt liigutuse iseloomule, kutsub see esile riided kas kortse või pinget ja pingevolte. Nende kortside ning voltide suuna, suuruse ja iseloomu järele mõistame suurel määral kehaliigutusi ja keha sisemist jõuavaldust — rõivas ja keha kõnelevad siin jällegi üht keelt. Ning kõik see, kuidas kehas üks pinge vaheldub teisega, kuidas rütmiliselt vaheldub pinge rahuga — kõik elu ja sellega kaasaskäiv jõudude mäng peegeldub kleidis.

Rõiva kaasaelamine liikumise rütmiga sünnib rippuvais kleidiosades veel teiselgi kujul: rõiva vabalt rippuvad osad hakkavad liikumisel rütmiliselt kõikumama. Selle kõikumise iseloom on olenevalt riide loomusest: rasked riided kõiguvad kindlalt ja sirgjooneliselt, kerged riided painduvalt ja hõljuvalt; osalt kõikumist mõjutab kleidi vorm, sest lühikesed kleidid kõiguvad kiiresti, pikad — aeglaselt, kitsa kleidi rütm on teissugune kui laia kleidi rütm jne. Jälle on siin palju võimalusi oma iseloomu ja rõiva harmoneerimiseks, kuid — niisama palju võimalusi ka eksimisteks.

Kuna kehaliigutused väljendavad inimese hingeelulisi avaldusi, muutub nendega kaasahelisev rõivaski kõnelevaks. See on peen ja rafineeritud keel, mida laval tant-sijannad kasutavad nii virtuooslikult ja millega moodne naineegi kõneleb tihti palju mõjuvamalt kui huultega. Kõik peen võlumiskunst, kõik koketerii, kõik erootiline külgetõmbavus, kõik kõige salajasemad mõtted ja südamesoovid tulevad vaid rõivas esile täie avameelsusega ja siirusega, kuna huultel tihtigi sõna sureb. Rõivaste kõne — see on kunst, mis naine on arendanud sajandite keskel ja mille üle ta peab valitsema, tahtes mõjuda ja olla veetlev.

Harmoniseerida rõivas kehaga sedavõrd, et see muutuks väljendusrikkaks, et see elaks koos kandjaga, et see kõneleks — see on raske kunst ja meie rõivakultuuris ebatavaline nähtus. See nõuab rõiva kandjalt ja valmistajalt ühevõrra suurt kunstilist arusaamist. Kuid selle poole olgu sihitud naise rõivakultuuri teed.

Tehes ringi kehakultuuri ja rõivastuse vallas, oleme üna uuesti jõudnud nende mõtete juure, millest lähtusime käesoleva kirjutuse alul: naise keha ja rõivas on teineteisega lahutamatu seotud, kuna nende mõjud on teineteisest sõltuvad; naise ilu aluseks on ilus ning väljendusriikas keha ja ilus, kehaväljendusi nüansirikkalt esiletööv rõivas.

*) Saksa rahvasõna: „Kleider machen Leute“. A. R.

Istuvad: pr. dr. Paldrock, pr. Siimer, prl. M. Reiman, prl. adv. H. Reiman, pr. Vollmer. Seisavad: pr. Paigaline, pr. Klein, pr. Luha, pr. Gutman, pr. Silbergleich, pr. Tassa, pr. Palister, pr. Kask. Puudub: pr. dr. Madison

Esimese eesti naisorganisatsiooni — Tartu Naisseltsi 25. a. juubel

20-ndal märtsil s. a. pühitseb Tartu Naisselts oma 25-ndat sünnipäeva. Ta asutati a. 1907. Esimene juhataja oli Leena Gross, praegune — Marie Reiman. Liikmeid on Naisseltsil peaaegu 300. Väiksest algusest on kasvanud suur asutus, ta on oma visa tööga võitnud üldise lugupidamise ja väärika koha seltskonnas. Tartu Naisselts pani aluse naisliikumisele Eestis ja tema

eeskujul on koondunud seltsideks suurem osa meie naistest linnades ja maal, võttes tema põhikirja ja tegevuskava eeskujuks. Tartu Naisselts on kõigi meie avaliku elu nähtuste ja püüete juures kaastegev olnud ja iga üldkasuliku asja juures kaasa töötanud.

Tema eriliseks ülesandeks naise isiku arendamise ja kasvatamise kõrval on olnud kutseoskuse arendamine käsitöö, kangakudumise ja majapidamise alal. Selleks on ta ellu kutsunud kooli, kursuseid ja töökodasid. Tartu Naisselts on aluse pannud eesti rahvuslikule omapärasele käsitööle, levitanud eestipäraseid mustreid ja kirju, muretsenud võimalusi tööoskuse õppimiseks, arendanud huvi ja ilutunnet, kasvatanud maitset. Tartu Naisseltsi teeneks on meie rahvusliku kirjaga kinnaste levitamine ja selle tööharuks arendamine. Nende kinnaste ja teiste rahvuslike tööde kaudu on Tartu Naisselts ilusal viisil kaasa aidanud Eesti tutvustamiseks välismaal.

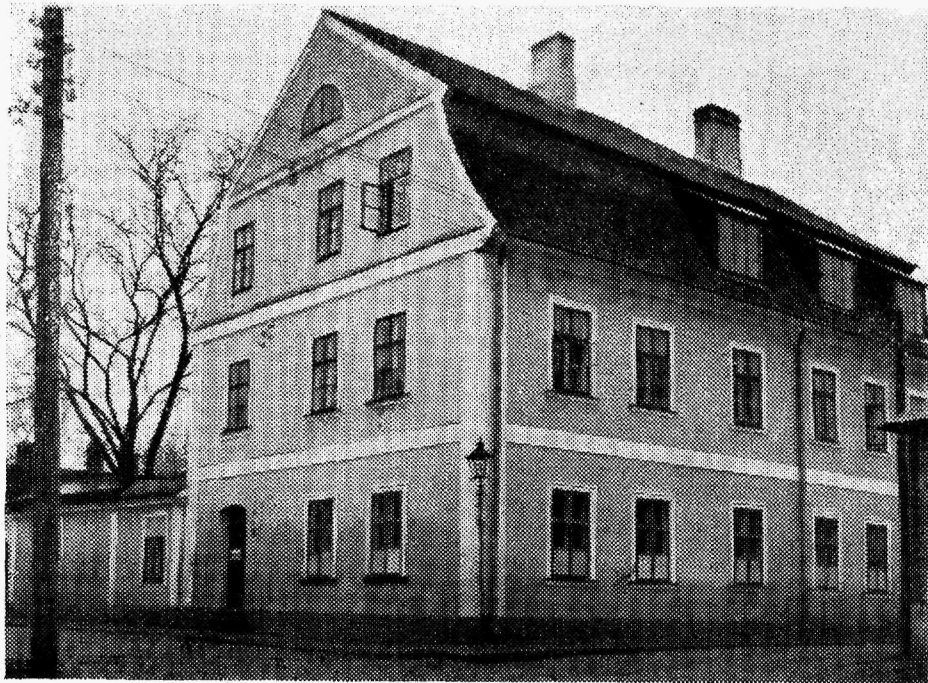
Tartu Naisselts on annud välja 15 aasta jooksul Naiste töö ja elu ja Käsitöölehte, mis oli organiks tema eelnimetatud ülesannete teostamisel. Lehe toimetajaks oli kogu aeg Marie Reiman. Teised toimetajad olid: Marie Reisik, Alma Johanson, Salme Pruuden, Helmi Mäelo, Selma Holberg. Naisselts andis välja kaks käsitöö muustrimappi. A. 1922 avas Naisselts majapidamiskooli, juhatajaks on praegu Johanna Treufeldt ja kangakudumisosakonna õpetajaks Ebba Saral. Naisseltsi kangakudumistööd on võitnud ülemaalse kuulsuse ja leidnud üldise tunnustuse.

Vabadussõja ajal ülesnäidatud teenete eest annetati Naisseltsile Punase Risti ja Ühistöö mälestusmärgid ja Vigastatud Sõjameeste Ühing valis Naisseltsi oma auliikmeks.

Enamjagu meie väeosade ja malevkondate lippe on Naisseltsi töökojas valmistatud. Naisseltsil on oma kauplus-töökoda Jaani tänavas 14, kus käsitöös ja kudumises annavad juhatast pr. Pukits ja pr. Saral. Naisseltsi auliikmed on Anna Haava, Aino Kallas, Miina Hermann.

Haridusministeerium andis viimasel suvel tarvitada Naisseltsile maja Lutsu tän. 14, kus asub majapidamiskool ühes kangakudumiskooliga. Suure põhjaluu remondi kaudu sai ta avarad ruumid oma asutustele ja võib uutele ülesannetele vastu minna rõõmsa südamega.

H. L-s

Tartu Naisseltsi asukoht Lutsu 14

Kodumaa tähtsamaid ilupuud ja põõsaid

Voldemar Lao:

Milliseid ilupuud ja põõsaid on
meil võimalik kasvatada

KÄESOLEV töö tahab anda ülevaate ainult tähtsaimast puudest, põõsastest ja poolpõõsastest, mida meil võimalik kasvatada, puudutades ainult möödaminnes levimisküsimust, mis on enam puhtteaduslik küsimus ning nõuaks palju kestvamat ning pikaajalisemat uurimist ja ranget teaduslikku läbitöötamist, ühtlasi, tuleb siin mainida puhttehnilisi nõudeid, mistõttu see töö ei tohi liiga mahukaks paisuda.

Käesolev töö ei taha seega olla mingi eriline teaduslik uurimus, vaid enam puht-praktilisi, seejuures ka majandus-esteetilisi, vahest aga ka ilu-hortikultuurseid sihte taotlev töö, võttes rangesti kogu aeg aluseks teadusliku sellekohase olemasoleva kirjanduse ja muud vastavad andmed.

Meie kodumaal võimalik kasvatada olevaid ilupuud, põõsaid ja poolpõõsaid ma asun käsitama süstemaatilises korras, seejuures tuues lühidalt liigi kirjelduse — tunnused, mainides kasvatamisviise ning omamaisi liike, mis tulevad asjast huvitatule võrdlemisi odavamad kui välismaa omad ning mida seejuures siiski hää eduga võib viljeldada, loetlen edaspidi viljeldamiseks soovitatud liigid, milledega siiani pole veel katsestatud, kuid mis vääriksid katsestatamist, ja tähistan töös ka eelmiste katsete tulemused, kui need teada.

Luigele vahest võib see süstemaatiline osa liiga kuivana tunduda, kuid sellest mööda hiilida on paraku võimatu, see aitab luua korda hulgaarvulises (esemete) indiviiduumide kogus. —

SUUR kunstnik on võtnud pintsi ja paleti, tõmmanud pargis puudele ühe laigu punast, teise kollast, ühe sõnaga loonud toreda ja suurepärase värvide mängu, mida ei suuda jäljendada ühegi kunstniku pintsel.

Vaadake, kuidas pargis hõbekuuse (*Abies*) sinirohelise püramiidi kõrval punetavad purpurses rüüs meie harilikud vahtrad (*Acer platanoides*), kuidas mööda rõdu ja lehtmaja seinu ronivad verevad metsviinapuud (*Ampelopsis quinquefolius Planchon*), pakkudes silmale suurepärase naudingut ja luues kollases sügise nukruses värvika meeleolu.

Tung ilu järele on sundinud inimest oma elamute lähedale ja parkidesse istutama päale harilike omamaiste puude ka võõramaisi — katsestama välismaiste okas- ja lehtpuudega, et pargis ja aias saavutada veel suuremat värvide mängu ja värvide efekti, luua (aias) iluaedades ja parkides endale teatav võõramaine illusioon, rahuldada inimese üht isearasust — kirge harulduste järele, samuti ka oma esteetilisi nõudeid, kuid neid „välismaalasi“ ka puhtpraktilistele sihtidele rakendada, kasutades neid hekkide, elav- ja iluaedade loomiseks.

Atlantilisel ajastul umbes 5000 → 4000 a. e. Kr. oli praeguse Läänemere asemel soolane Litorina meri, mis oli ühendumis Põhjamerega laiema väinade abil nagu praegugi. Kliima muutus niiskemaks kui ta on praegu ja oli ka märksa soojem kui praegusel ajal (+2 → +3°). Sel ajal olid meie kodumaal tammemetsad valitsevad. Alguses on küll valdavamad jalakas-künnapuu (*Ulmus effusa Mill.*) ja pärn (*Tilia L.*), hiljemini aga tamm (*Quercus L.*).

Kõikjal esineb enam Kesk-Euroopa taimestik*). Arktise tertsaar-floora näitab, et 70° → 80° põhja (N) laiuse all valitses taimestik, mille põhjal võime järeldada, et mainitud ala kliima tol ajal oli selline nagu praegu Põhja-Itaalias. Discovery sadama puukihid Grinnelli maal 81° 44' põhja (N) laiuse all kõnelevad meile, et sellisel laiusel sel ajal moodustasid metsa järgmised puud: Taksoodium (*Taxodium*), pappel (*Populus L.*), jalakas (*Ulmus L.*), pärn (*Tilia L.*), mänd (*Pinus L.*), lodjapuu (*Viburnum L.*), sarapuu (*Corylus L.*), paju (*Salix L.*), alametsana, — ja kask (*Betula L.*). Päale nende on tol ajal Gröönimaad asustanud veel järgmised sugukonnad: *Magnolia*, *Liquidambar*, *Platanus*, nende kõrval leidus vesiroosilisi *Nymphaeaceae L.* ja võhumõõgalisi (*Iridaceae Iuss.*). Nende taimede geograafilisest levimisest tohime teha järelduse, et keskmine juuli temperatuur põhjapoolseimal Gröönimaal oli +17° → +18° C (praegu +2° → +3°) ja et jaanuari keskmine temp. ei langenud alla —6° C (nüüd —35° → —40°) ning aasta keskmine temperatuur küündis +5° → +6° C:ni (nüüd —18° → —20° C). Teravmägede (78° N:l) miotseeniaegne floora võimaldab aasta temperatuuri määrata kindlaks +11°, Disko lahe oma aga +13° C. Ühe sõnaga, et tolleaegsed Teravmägede [78° põhja (N) laiuse all] ja Gröönimaa tõenäolisi keskmiisi temperatuure saada, peame nüüdisajal minema 20° → 30° lõunapoolse. Kesk-Euroopa miotseeni aja floora abil võime järeldada, et siin pidi aasta keskmine temperatuur olema +18° C**). Sest ülal kirjeldatud arktotertsiaarsest floorast on meie taimestik tänapäevani säilinud ussilakk (*Actaea spicata L.*), tuhkpuu (*Cotoneaster integerrima Medik.*) ja seenlill (*Monotropa hypopitys Wallr.*). Eotseeni aja lõpuni temperatuur tõusis pidevalt, et siis hakata langema. Eotseeni aja lõpuni leidus veel kuni 81° põhja laiuseni kuuski (*Picea L.*), papeleid (*Populus L.*), sarapuid (*Corylus L.*) ja lodjapuid (*Viburnum L.*) — taimestik, mille põhjapiir on nüüd palju kaugemale lõunasse nihkunud. Kõigest ülalmainitust selgub, et meie kodumaal on kord valitsenud ajastu, mis võimaldas taimede kasvu, mis nüüdisajal omased on soojemale maile ning mida praegu ainult kunstlike tingimusi luues ja inimese hooldades võimalik kasvatada. See aga oli, nagu nägime, kui sellised tingimused olid võimalikud, väga kaua aja eest 5000 → 4000 a. e. Kr.).

Puid ja põõsaid, mis nüüd inimese hoolealuseks on muutunud, on ajaloolisel ajal hakatud kasvatama alles üsna hiljuti.

Näiteks on harilik elupuu (*Thyia occidentalis L.*) Euroopasse toodud a. 1534, valge akaatsia (*Robinia pseudacacia L.*) a. 1601 Jean Robin'i poolt, kelle järgi ka hiljem Linné puu *Robiniaks* nimetas.

1629 → 1636 on Prantsusmaale toodud järgmised liigid: must pähklipuu (*Juglans nigra L.*), päris hickorypuu (*Carya alba Nutt.*), hiljaõitsev toomingas (*Prunus serotina Ehrh.*), Virginiia toomingas (*Prunus virginiana L.*) ja harilik plataan (*Platanus occidentalis L.*), — kõik mainitud liigid põlvnevad Põhja-Ameerika mandrilt. Selline välismaade puude sissevedu kestis aastani 1853, millal toodi sisse Põhja-Ameerika läänest: hiigla elupuu (*Thyia gigantea Nutt.*) ja Lawsoni küpress (*Cypressus Lawsoniana Murr.*)***).

Kodumaale toodi esimesed liigid Lääne- ja Lõuna-Euroopast ja nimelt: hõbepappel (*Populus alba L.*) ja harilik sirel (*Syringa vulgaris L.*). Teises järjekorras toodi meile juba P.-Ameerika idapoolses osas asuvad

*) P. W. Thomson: *Soode arenemine ja kliima muutumised*. Sep. *Loodusvaatlejast* nr. 6, 1930. a.

Sama: *Die Regionale Entwicklungsgeschichte der Wälder Estlands*. Dorpat 1929.

**) *Paläoklimatologie*. Dr. Wilh. R. Eckardt. Berlin-Leipzig 1923, *Sammlung Göschen* nr. 482.

Pflanzengeographie. Prof. dr. Ludwig Diels. Berlin-Leipzig 1918.

***) *Sammlung Göschen* nr. 389. *Geologische Klimate*. A. Woeikoff *Petermann's Mitteilungen* Bnd. 41. Heft 11. 1895.

liigid ja lõpuks Kesk-Aasia, Hiina, P.-Ameerika läänepoolsed ja Jaapanist pärit olevad liigid*).

Võib tõenäoliselt arvata, et juba 18-ndal sajandil meil tunti elavat huvi võõramaa puude vastu, mida tõendavad ka mõned säilinud andmed. Härra H. Schulzil on läinud korda Vigala Uexkülliide suguvõsa ajaloost leida andmeid selle kohta, et üks *Thya occidentalis* rühm Vana-Vigala pargis on istutatud a. 1792. Nagu teistes maades, nii istutati ka meil võõramaa puid pämiselt parkidesse.

19-nda sajandi teisel poolel esineb meil juba hariliku lehise (*Larix europaea* L.) kultuur (õisu metsas), harilik elupuu (*Thya occidentalis* L.) — Vana-Vigalas, hall päklikpuu (*Juglans cinerea* L.), hobukastan (harilik) (*Aesculus Hippocastanum* L.) — Piirsalus, Amuuri korgipuu (*Phellodendron amurense* Rpr.) — Hellenurmes ja õisus. Mõnikümme aastat hiljemini leiame andmeid lehk-hõbekuuse (*Abies balsamea* Mill.) — õisus, Weymouthi männi (*Pinus strobus* L.) — Loodis, õisus, Vändras, Luuas, Pilistveres, Tallinnas, — siberi seedri (*Pinus Cembra* L.), — Salusi, Karksi, Hellenurme, õisu, Loodi, Heimtali, Hiiumaa, — *Weigela scabra* ja *Cydonia japonica* Pers. — Haapsalu, ja paljude teiste kohta.

JUGAPUU (TAXUS BACCATA L.)

JUGAPUUDE KODUMAA on: Euroopa, P.-Aafrika, P.-Pärsia, Kaukaasia, P.-Ameerika läänerrannik, Ida-Baltikumis — meil näiteks Saaremaal, Hiiumaal, Pärnu ranna läheduses (Audrus), Nõva-Perakülas.

12 → 20 m kõrge puu, — kultuuris sagedasti põõsakujuline, sirge tüvega ja punaka, — lehtedena tüvelt rebeneva koorega. Lehed — okkad — on väga mürgised, 2-realiselt korraldunud, lamedad, päält kõrgema joonega, alt rohelised, vili punane; karikjas mari, võra ümar, sagedasti püramidaalne. Vili pole mürgine. Väga efektne ilupuu oma punaste marjade ja lamedate okaste ning püramidaalse võraga. Selle puu puit on väga kõva ja tarvitatakse šveitsi nikerdustöödeks. Olgugi et see puu, nagu mainitud, meil ka metsades esineb, tarvitab ta, — ühes oma vormide ja erimitega — kaitset või vähemasti hädad kaitstud asendit. Mida rohkem sisemaale, seda suurem peab olema kaitse; näiteks Tallinnas ta areneb veel kaunis hästi. 1887/88 aasta karmi talve on ta hästi üle elanud Alt-Schwaneburgis Liivimaal. õisus ja Hiiumaal on metsast ümberistutatud eksemplarid tublisti kannatanud ning Tartus tuleb ta juba väga hoolikalt kinni katta. On väga soovitatav hekkideks, sest kannatab hästi lõikamist. Kultuuride läbi on tekkinud palju vorme ja liigierimeid, mida võib meil kasvatada. *T. baccata* d. *erecta* A. B., kirjanduse järgi on Tallinna lähedal kasvatatud, samuti varemni Eestimaaal on kasvatatud var. *argentea* hort. ja var. (*f*) *horizontalis* hort. Edaspidiseiks katseiks on soovitatavad veel: *T. Boursieri* Carr. ja *T. cuspidata* Sieb. et Z. — viimane vorm on väga ilus ülespoole tungivate okstega, nahksete, läikivate, heleroheliste okstega, mis äkki ahenevad mustaks okka teravikuks. Kuidas viljeldamine õnnestub, seda peavad näitama asjaharrastajate katsete tulemused, sest siiani nendega katsetatud pole.

Jugapuud arenevad ja kasvavad igasugu hääs ja niiskes aamaas, eriti aga savimail. Nad on varjuarmastajad puud ja seepärast hädad alapuistu moodustamiseks. Lõike kannatavad nad hästi ja toodavad suurepäraseid, pakse ja tihedaid hekke, kuid ka solitaarpuudena on nad muruplatsidel väga soovitatud, luues suurepärase efekti. Paljundamine seemnetega, mis 1 → 2 aastat mullas viibib enne kui ta hakkab idanema, või pistikutega, mis paljundamiseks pistetakse puhtasse liiva.

*) Eesti Metsanduse Aastaraamat V. Tartu, 1931. a. B. Haller. — Andmeid võõramaa puuliikide kasvatamisvõimaluste kohta välismaal ja Eestis lk. 170 → 193 ja 193 → 200 ja *Mittheilungen der Kaiserlichen Livländischen Gemeinnützigen und Oekonomischen Societät* nr. 12, 1889. *Dendrologische Mittheilungen über die folgen des strengen Winters 1887, 1888 in Livland, Estland etc.* A. v. Sivers.

HARILIK KADAKAS (JUNIPERUS COMMUNIS L.)

Põhivormi, mille kodumaaks on Euroopa, Siber, P.-Aafrika ja P.-Ameerika, harilikult ei viljeldata. Meil on kadakas nii harilik, et pole ühtki mõtet teda hakata kirjeldama.

KÄÄBUSKADAKAS (JUNIPERUS NANA Villd.)

mille kodumaaks on Euroopa, Kaukaasia, P.-Ameerika ja Aasia kõrgmäestikud. Kasina kasvuga mahasurutud oksadega põõsas, lühikeste, jämedate kolmekandiliste okstega. Okkad lihavad ja kolmeti asendunud, lineaal-süstjad, päältpoolt valgejoonelised, altpoolt ümardunud läikivalt tumerohelised, äkki teravikuks teritunud. Väga kohane nõlvade ja paljaste kaljude katmiseks. Tartu (Alex. v. Oettingen), Tallinna ümbruses [Dietrich (1854)]*).

Kõik kadakaliigid on väga soodsad kasvatada ja arenevad hästi kerges huumusrikkas veidi savi sisaldavas maas. Eelistavad päiksepaistelisel asukohta. Paljundamine seemnete, võsude ja istikute abil.

KASAKKADAKAS (JUNIPERUS SABINA L.)

Selle puu kodumaaks on Kesk-Euroopa, Siber, Idamaad, P.-Ameerika. Tüvi lamav, tõusvate okstega, oksad katkudes vastiku lõhnaga, okkad katusekivijalt, rombibilised või rombibilissüstjad, ogateravad. Ilus tumeroheline põõsas, mis kasvades laiuvast kohane paljaste nõlvade ja muude selliste moodustiste dekoreerimiseks. Avalikesse parkidesse pole soovitatav istutada, sest noored oksad on väga mürgised.

Tallinnas on ta külmakindel, Tartus vajab ta aga kaitset, erimeist on kasvatatud prof. Alex. v. Oettingeni aias 1879. a. (Tartus) var. (*a*) *repens* Nutt. ja var (*c*) *fol. variegatis* hort. — samas.

KAUNIS EHK KÕRGE KASAKKADAKAS (JUNIPERUS EXCELSA M. B.)

Puu kodumaaks on Lõuna Venemaa, Kaspia mere rannik, Armeenia, Georgia, Süüria, Idamaad. Põhivormi varemalt Eestimaaal kasvatatud [Dietrich (1854)], praegu ainult a. *glauca* hort. Riia lähedal (Wagner Cat.) — vajab kaitset, — peab olema kinni kaetud.

LÜÜKIA EHK PHÖNIKIA KASAKKADAKAS (JUNIPERUS LYCIA L.)

Idamaad, läbi Lõuna-Euroopa kuni Sajaanimäestikuni. Tartu 1825. a. Botaanika aias istutatud olnud; praegu Riias (Wag. Cat.) — peab olema kinni kaetud.

VIRGIINIA KASAKKADAKAS (J. VIRGINIANA L.)

Põhja-Ameerika. Nooruses püramidaalse võraga, hiljemini horisontaalselt laiuvate sageli ka n. nim „leinkokstega“ — allarippuvate okstega. 10 → 12 m kõrgune, eelistatud ja lugupeetud ilupuu. Okkad noortel taimedel kolmeti, nõeljad, pikalt teritunud, torkivad, päältpoolt vaostunud, valge triibuga, selgmisel küljel piklik — lineaalse õlinäärme, ülemistel oksadel ja vanemal taimedel okkad soomusjad, neljakuti männases, süstjalt teritunud, selgmisel küljel ovaalse õlinäärme, marjad püstised, pruunikas-violetid. Seemned väikesed, üks kuni kaks, ümar-munajalt tõmp-kandilised, läikivad. Oma kodumaal ta annab pliatsite valmistamiseks hädad, lõhnava puud. Saksamaal kasutatakse hekkide moodustamiseks. Katsetamiseks on järgmised liigid kasakkadakaid soovitatavad**): *Juniperus cinerea* L., *Juniperus sphaerica* L., *Juniperus chinensis* L.

Kasakkadakad on pinna ja kasvu tingimuste suhtes niisama leplikud kui kadakadki ja neid paljundatakse samas viisil. Kasakkadakad peavad aga rohkem kaitstud kohtadele olema istutatud ja talvel enamasti kinni kaetud.

*) Kõik vanemad andmed kasvatamise kohta: Joh. Klinge, Mag. *Die Holzgewächse von Est-Liv und Curland*. Dorpat 1883.

**) Klinge, Joh. *Die Holzgewächse*.

NUTKA KÜPRESS (CHAMAECYPARIS NUTKAËN-SIS SPACH.)

Kodumaaks on loodepoolne P.-Ameerika rannik, Nootka väin, Sitka saar. Üldse harva istutatud, selle üle, kuidas areneb, puuduvad andmed; 1879 oli Tartus Alex. v. Oettingeni aeda istutatud. Oksad alt rohelised, ilma valgete joonteta, katkudes kange vastiku lõhnaga, käbid väikesed, käbisoomuseid 4→5, sinise kirmega, keskel alamal näsaja kühmaga. Õitseb juunist juulini.

SAWARA KÜPRESS (CHAMAECYPARIS PISIFERA SIEB. et ZUCC.)

Jaapan. Suurepärane ilupuu, kodumaal saavutab kõrguse 25→30 m. Oksad neljati männases, pikalt teritunud, päältpoolt läikivad, helerohelised; oksad katkudes aromaatilisel lõhnavad, käbid väikesed, kerajad, pruunid, hernesuurused; käbisoomuseid 8→12. (Alex. v. Oettingeni aias 1879. a.) *).

HINOKI KÜPRESS, — PÄIKESEPUU (CHAMAECYPARIS OBTUSA SIB. et ZUCC.)

Jaapan. Kiiresti kasvav, sale puu, oma kodumaal kuni 40 m kõrge; lehed (okkad) päältpoolt läikivad, helerohelised, katkudes nõrga aromaatilise lõhnaga. Käbid lühikestel oksadel üksikult, kerajad, pruunid, käbisoomuseid enamasti kaheksa, jämedad, puitunud ülaltpoolt ümardunud lühikese, tõmbi, ülespidi painutatud näsaga. Kasvatamise kohta leidub andmeid ainult Tartu kohta (A. v. Oettingeni aias).

LAWSONI EHK KALIFORNIA KÜPRESS [CHAMAECYPARIS LAWSONIANA PARL. (non Murr.)]

Põhja-Kalifornia. Toreda püramidaalse võraga puu, mis kasvab kodumaal 40→50 m kõrguseks; oksad gratsioosselt allarippuvad, luues suurepärase efekti. Lehed katusekivijalt asetunud, sinakas-rohelised, selle puu ilu suurendavad veel kevadel allarippuvad karmoisinpunased isaõied; puu pakub sel ajal suurepäraseima ja maalerlikema pildi; käbid väikesed 8→10 sm jämedad, käbisoomuseid 6→8, lapiku näsaga. Klinge mainib oma töös**) seda puud Tartus Daugulli aias kasvavana, kuid kahtleb ses, arvates selle olevat kas ülalmainitud *Ch. Lawsonia* või elupuu *Thya Lawsoniana hort.-vormi****). Kõik meil kasvatatavad liigid talveks tublisti kinni katta; mainitud liikide kasvatamise tagajärgede kohta on üldse vähe andmeid. Paljundamine seemnete ja istikute abil, mis klaasi all aetakse kergesti kasvama seemnest.

*) Klinge andmed.

**) *Die Holzgewächse von Est-Liv und Curland*. Mag. Joh. Klinge. — Dorpat, 1883.

***) G. Vilberg. *Eesti taimestik* (II trükk), Tartu, 1925. a.

V. Lao

Alkeemia teooriad ja sümboolid

Koostatud 1700. a. ilmunud ingliskeelse Alkeemia õpiku (autor teadmatu) ja Albert Poisson'i *Theories et symboles des alchimistes*'i järele.

ALKEEMIA on kõige segasem ja tumedam teadus, mis keskaeg meile on pärandanud. Sholastika oma peene argumentatsiooniga, teoloogia kahemõttelise fraseoloogiaga, astroloogia — nii laialdane ja keeruline, on lapse mäng võrreldes alkeemiaga.

Alkeemia kodumaa on, nagu paljude teiste teaduste kodumaa, Egiptus, kus teadused olid preestrite käes, kes toimetasid katseid kõige pühamas paigas suurima saladuse katte all.

Alkeemikud otsisid elueliksiiri, tarkuse kivi ja nad püüdsid leida ka „maailma hinge“ — *spiritus mundi*. See substansid olevat valgunud laiali maailmaruumis ja küllastunud planeetide mõjust, alkeemikute arvates olevat sel substansil terve hulk omadusi, nende hulgas ka kulla sulatamise võime. Nad arvasid selle leiduvat kastes — *Flos coeli* (taevaõies), nii-nimetatud *nostoc*'is. Need *nostoc*'id on meie rahvasuus tuntud pilvetükkide nime all, — mis ilmusid nähtavasti päale kestvaid vihmasadusid. Ratsionaalsem oli juba kvintessentsi probleem. Igast kehast oli vaja ammendada kõige olulisemad osad.

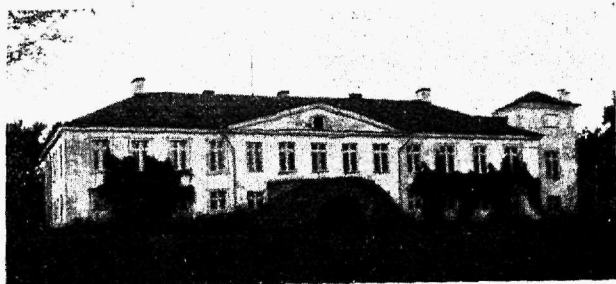
Lõpuks nad püüdsid ka leida *aurum potabile* — vedelat kuld. Nende arvamist mööda kuld, olles täiuslikem aine, peab mõjuma energilise arstina, mis annab organismile jõudu ja hoiab eemale kõik haigused. Nad tarvitasid klooris-kulla lahu, nagu see järgmisest selgub: „Kui sesse lahusse valada vett, panna sinna tina, seatina, rauda ja vismutti, siis sinna visatud kuld harilikult hakkab metalli külge, ja vett segades, ta seguneb sarnlevalt mudale ja sadestub vette (Glauber — *La médecine universelle*).

Kuid harilikult šarlataanid müüsid väga kallil hinnaga vedela kulla nime all vedelikku, mis evis kollase värvi, eriti oli seks kloorisraua ülihapend.

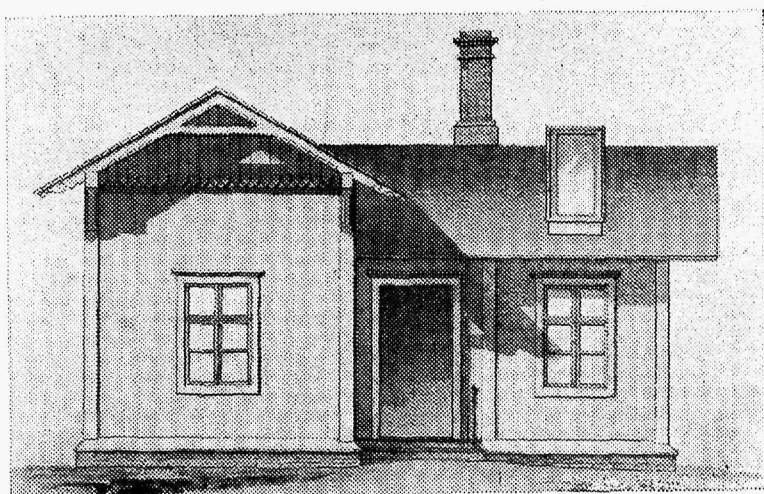
Kõik, mis alkeemikud tegid, oli seotud planeetide mõjuga. Maa ei sünnita midagi, mis poleks taevasse idanema külvatud. Alatised suhted maa ja taeva vahel kujutatakse püramiidiga, mille tipp asetseb päikese pääl, alus aga maapinnal (Blaise el Vigenère — *Traité du feu et du sel*). „Tea siis, mu poeg, mu kõige kallim lastest, et päike, kuu ja tähed avaldavad alati mõju maakera keskpunkti“ (Valois — *Oeuvres manuscrites*). Seitsme alkeemiku elemendi tähiseks olid seitse planeeti: nii tähendas näit. Merkuur — ♀ Hg-d — elavhõbedat, ♀ Venus — Cu — vaske jne. Tarkuse kivi kujutellakse helepunase pulbrina, see pulber on võrdlemisi raske. Kivil on võime kõiki alaväärtuslikke metalle muuta kullaks ja ta võime oleneb sellest, mitu korda teda on tarvitatud, üks kord — sada osa, kaks — tuhat, kolm — 10.000, neli 100.000 ja viis korda tarvitatult muudab 1.000.000 osa metalli kullaks ja nõnda lõpmata edasi. (Albert le Grand — *Le Composé des composés*). Alkeemikute arvates filosoofiline kivi mitte ainult ei muuda metalle kullaks, vaid parandab ka inimesi kõiksugu haigustest ja võib pikendada elu. Ta lahu alkoholisis nimetatakse elueliksiiriks.

Arteffius arvas, et seda tarvitades võib elada 1000 aastat. Jean de Lasnioro arvab olevat võimaliku sellega isegi surnuid ellu äratada. (Jean de Lasnioro — *Tractatus aureus de lapide philosophico*). Arnold Villanov arvab, et filosoofiline kivi ja elueliksiir hoiab tervist, suurendab mehisust, teeb vana rauga nooreks, kõvendab kopse, puhastab verd ja parandab haavu. On haigus alanud kuu aja eest, paraneb see elueliksiiri tarvitades ühe päevaga; on haigus kestnud aasta, siis see paraneb 12 päevaga, kestev pikaajaline haigus paraneb aga kuu ajaga (*Le Rosaire*). H. Khunrath (*Confessio de chao physico-chimicorum*) arvab, et kui anda see kivi haige kätte, siis see ei paranda mitte ainult kehaliselt, vaid ka hingeliselt. Ta parandab pidalitõbe, vesitõbe, langetõbe, kurtust, tummust, hullumeelsust ja nürimõistuslikkust. Ta ei ravi mitte ainult rikutud komblust, vaid suurendab arusaamist kõigist asjust ja annab inimesele võimu valitseda kõigi looduse salaasjade üle ja näha jumalat ta aupaistes. Selline on kokkuvõetult alkeemikute teooria ja nende maailmavaade, millest näeme paljugi näivset luulet ja tumedat müstikat, mil puuduvad igasugu teaduslikud alused.

Nostradamus

Voka mõis, mille vabameelne omanik Nikolaus v. Wilcken (kõrvalpildil) esimesena Eestis vabastas oma mõisa- ja vallarahva orjusest — omal algatusel. Järgmises nr-is vastav artikkel.

Tartu Ülikooli Magneedi ja m Kassi-
toomel, põletati kurja käe läbi l. a.

Dr. med. Eugen Jannsen (†), viimne ülesvõtte temast. Kõrvalpildil tema abikaasa Olga Jannsen, sünd. Borm

Pallase XIV kunstinäitus

K. Ü. Pallas rõõmustas jälle meie kodulinna kunsti-sõpru — oma XIV-nda järjekorralise kunstinäituse korraldamisega.

Need, kes huvi tunnevad meie kunsti arenemise ja kujunemise vastu, ei jätnud muidugi näitust külastamata; kuid ka suuremad hulgad peaksid katsuma kaasas käia meie kunstielu arenguga; tuleks jälgida ja oma osavõtuga näidata, et meie kunstil on mõistjaid ja toetajaid. Aga, teisest küljest, meie koolid vist elavalt külastavad kunstinäitusi, mis ju iseenesest väga tervitavat; kuid kui õpetaja tuleb paarikümne 10—12-a. õpilasega näitusele, neid ühe teose eest teise juure viib, kõrges stiilis neile selle väärtust ja tekkimisprotsessi seletades, siis tundub see liialdusena, sest sääraseid sõnad ja käigud näivad otstarbetuina.

Seekordne näituse tase on üldiselt võrdne eelmisele, kuigi on kuidagi märgata vähem mitmekesisust; võib-olla oleneb see sellest, et skulptuuri alal on toodud pea ainult portreid, kui mitte arvestada Melnik'u *Puhkava naise* ja Mark'i terrakottadega. Ferdi Sannamees on välja pannud oma *K. Sihtkapitali Valitsuse* aastanäituse õigusega nii kiitvaid arvustusi pälvinud Uessoni, Pitka ja Kana portreed, millistest aga eriti elu hingav on Uessoni oma.

Päale *Puhkava naise* — kauni- ja ilusavormilise — on ka Melnik toonud vaid portreid. Kuid ta portreed tunduvad liiga ümarguseks, siledaks vormituina, tahaksid neis näha konarlusi ja suuremat ilmekust. Seda võiks ütelda nii K. E. Sööt'i kui Luik'i kohta. P. Sinka portree on selles erand. Eriti eelmine oleks liialdusvõlvuselt palju võitnud, kui ta oleks vähekesese liialdusse kaldunud — suuruses, konarluses.

Vallatult ja tabavalt ülemeelik on Kr. Mark (Mey) oma terrakottadega. Ta *Peremees ja sulane* kutsub vist igas vaatlajas esile lõbusa ja kosutava naeru.

Kuid ka portree-maalingutega võib kiidelda see näitus. Säär on psühholoogiliselt võib-olla tabav G. Suits'u portree, portree, mis ühtlasi näitab, et N. Triik'i pintsel vahel palju veenvamalt on tabanud. Siis A. Põllusaar-Triik'i sümpaatsed, õrnad ja looritud akvarell-portreed, mis jätavad alati teatud vahemaa kunstniku ja portree vahel. Ei nad kriipsuta alla erisusi ega karakteriseeri, vaid annavad edasi kunstniku erapooletut vaatlust.

A. Johani on annud üpris hää joonistuse Oskar Luts'ust, A. Bergmann väga tabavad detailsed portree-joonistused Aug. Gailit'ist ja Luik'ist.

K. E. Ahas on esinenud 5 portreega, millistel aga puudub mingi avaruse ja tõsiduse pitsat. Õnnestunud on Bergmanni ja Sunne portreed, viimane tõsiselt hallikas toonis. Pr. Aksella ja Hindrey portreedes on osaliselt tabatud, efektiivselt, modelli iseloomu.

Bergman on päale loeteldud portreede esitanud rea maastikke ja suurema, huvitavalt nähtud natüürmordi. Ta maastikud on jõulised, omapäraselt ja tõsiselt nähtud, julgejoonelised, natuke masendavalt mõjuvad.

Triik'i maastikud on tasakaalustatud ja võimelised kunstiharrastajaid köitma, ei paku aga midagi rohkem senisest.

J. Nõmmik on koloriidilt meeldiv ja läbiviimisel suurejooneline. Kuid kõige enam vaatleja oma tahtele alluvaks muudab J. Püttsepp. Ta mõjub vahetumalt, jõurikkalt ja spontaanselt. Ta *Kevad* on meeleolukas, reaalsusest lahtipäästev, otsekui tunned selle käärivat, igatsevat võlu kestvalt mõjuvat.

N. Kummits mõjub omapärasena. Ta loob meeleolu, laseb aimata rohkem kui näitab. Idülliline on ta *Perekond*.

Väga sümpaatne on A. Johani oma sөejuonistustega, ka ta *Söbrad* ja *Kivilõhkujad* on teadlikult grotesksed, tõepärane ja maitsekas ta natüürmort, liigutav ja haarav ta *Uppunu*.

A. Kesner on joonistajana tegev, samuti ka värvikäsitajana, kuid jätab soovida ta värvide valik ja maitse.

A. Peerna on maitsekalt esinenud oma selgete ja rahulikkude monograavüüridega. R. Tiitus'elt mõned enam-vähem õnnestunud joonistused. H. Mugasto on sümpaatne.

Samm edasi kiirkirja küsimuses

Akadeemilise Emakeele Seltsi üldkoosoleku vastava otsuse kohaselt kutsuti ellu kiirkirja-toimikond. Toimikonda valiti: E. Ahas, A. Kask, J. Libe, M. Lubi ja V. Poisman. Toimikond valis oma juhatajaks A. Kase ja kirjatoimetajaks M. Lubi.

Toimikond oma esimesel koosolekul võttis enesele ülesande: 1) uurida eesti keele struktuuri, kogudes statistilist materjali häälikute, häälikühendite, silpide, sõnade jt. keelendite esinemise sageduse kohta, 2) selle statistilise materjali najal koostada või kohendada stenograafia süsteem, mis kõige enam vastab eesti keele olemusele, 3) selgitada laiemale hulkadele stenograafia praktilist tähtsust ning propageerida stenograafia tarvituselevõttu ametiasutis.

Statistilise materjali alal on kogutud seni andmeid 500.000 tähe esinemise kohta, millest muide on selgunud, et sagedaimaks konsonandiks on „s“, kuna vokaalset on esimesel kohal „a“. Kavatsusel on kogumistöö rajada laiemale alusele, rakendades üli- ja kooliõpilasi kui ka muid asjast huvitatuid. Ühendusse on astunud Rahvusvahelise Stenograafia Liiduga.

On püütud teha propagandat stenograafia häaks ka sõnaliselt. Nii pidas M. Lubi Linnade ja Alevite Sekretäride Päeval lühikese kokkuvõtliku kõne stenograafia praktilisest tähtsusest elus, milline kõne ilmub järgmises *Olionis* nris. Toimikond otsustas ka avaldama hakata andmeid kiirkirja kohta *Olionis*, *Postimehes* ja *Päevalehes*. E. Ahas'e juhatusel ilmub Kommertsgümnaasiumis kiirkirja ajakiri.

Toimikond kavatses jätkata oma tegevust samas suunas ning näeks meelsasti, et sellele laiaulatuselisele tööle rakenduksid veel paljud agarad ning asjast huvitatud isikud.

Aleksis Kallits:

Õige ketserlikke mõtteavaldusi

KODANLUS on põhikarakterilt rahulik. Tal on enam-vähem olemas, mis vajaline inimese eluks — teatav sissetulek ja soovide rahuldumine.

Temal nagu polekski suuri võitlusülesandeid. Kodanlus on rahulikult magav maa, mille öövaikuses kuuldu ainult sotsialistlike laagrite relvatärinat ja vilguvad punased laagrituled, mille paistel võitlejad ootavad rünnaku-käsku.

Pahempoolsus agressiivselt organiseerub, koondub, harjutab, propageerib, agiteerib.

Mida teeb kodanlus? Oma tööd ühiskondlikus masinas. Vähe teeb ta välisvaenlase tõrjeks. See läheb järjest julgemaks.

2

Meie, „vulkaaniäärsed“ väikeriigid, oleme erakordselt huvitatud Euroopa seisukorrast. On vana tõde: kui langeb Euroopa, langeme ka meie. Niikaua kui Euroopa püsib, pole meil karta midagi. Euroopa kehas närivad batsillid, Euroopa viskleb palavikus, hinges rahutus. Siiski — Paneuroopa on midagi lootust-äratavat.

Ometi oleks vaja veel tublisti abiorganisatsiooni, kes seaksid aktiivselt tõkestusi kahjulikele voolustele.

Tundub, et ollakse millegipärast liiga tagasihoidlik ja koguni arg. Arvatavasti, nagu ikka, nõnda ka siin, nooruslik radikaalsus suudab sütitada, virgutada, liikuma panna.

3

Kodanlus seni pole peaaegu midagi ette võtnud sotsialismi ja kommunismi vastu. Kuigi valitsusvõim kodanlikes riikides tõkestab äärmiste elementide avaldusi, kui need liiga tooreks muutuvad või lausa selgesti riigikorra vastu välja astuvad, siiski maailmavaatelistel vastukaalude seadmine oleks esmatähtlik, kuna muidu vastasuunalised ideed võivad rahvaid vallutada vabalt ja täitsa demokraatlike abinõudega.

Praegusel kriisiajal on kommunismile ja sotsialismile laius hulgis soodsam pind, kui lähedamail aegadel. Kui inimesel kõht täis, muutub ta kodanlaseks. Oleks tööliste olukord õitsev (s. o. kui kehalise töö tasuvus oleks väga kõrge), leiaksid sotsialistlikud ja kommunistlikud dogmad ning lööksõnad nende seas vähe poolehoidu. Hädas aga inimene on kibestunud, vihane; tahab oma seisukorda parandada, mis loomulik, kuid paraku ei arvesta üldist olukorda. Siis ta ei vaata kõrvale, ei arvusta, vaid läheb kinnisilmi osavate demagoogide vedamisel „klassivõitlusse“, lauldes „kuulsaid“ ridu „Me samm on mürsk, mis juhit kodanluse kerrel!“

4

Sotsialism ja kommunism on maailmavaatelistel hõlpsasti väärataavad. Lääne-Euroopas leidub rohkesti teoseid, mis kritiseerivad neid õpetusi; meil Eestis millegipärast ei ole kodanlaste seas vaevaks võetud sulge kätte võtta, rääkimata sellest, et vaja oleks kokku võtta kodanliku maailmavaate eneseigi aluseid ning põhjendusi. Eriti koolinoorsoo huvides oleks see hädatarvilik.

Maailmavaatelistel selgitustööl on määratu tähtsus. Maailmavaatel on ühist religiooniga, suggestiooniga laiade masside kohta. Ta nakatab massid, paneb need liikuma, fanaatiliselt, psühhoootiliselt. Oleme seda kogunud sotsialismigi psühhoosis.

5

Tuleb arvata, et pole kaugel aeg, mil üldise rahu ja ühiskonna stabiilsuse huvides peab hakkama nõupidamisi korraldama mitte üksi kitsais ringkonnis, vaid ka tuleb

ceitaid teha ülemaailmse kodanluse liidu ehk valge internatsionaali asutamiseks. Pole kahtlusi, et see organisatsioon võimsaks teguriks võib kujuneda praeguse maailmakorra kaitsmises põhijoontes, kuid muidugi ka selle korra üksikute väärnähtuste kaotamises.

Kodanliku internatsionaali mõte tekitab teatavas ringkonnas muidugi hammaste kiristamist.

Kui sotsialistid ja kommunistid kõik teevad, et oma ideid ja võimu päale suruda, miks siis kodanlus ei tohi organiseeruda enesekaitseks?

Siin oleks just väikeriikidel võimalus saada suurpoliitiliste ideede kandjaks maailma-ajaloolisel näitelaval, võttes endi päale kodanliku internatsionaali algatamise.

Meeleolult peaks ülemaailmse kodanluse liidu mõte olema praegu vastuvõetav ja ajakohane suur teem ühiseks jõupingutuseks raskuste ületamisel.

Meil Eestis algatavaks sammuks oleks *Eesti Kodanluse Liidu* asutamine, mis omakorda kaasa aitaks mõtte süvenemisel Lätis, Soomes, Leedus jne. kui ka suurriikidesse kandmisel. Idee „saatejaamaks“ aga esialgu võiks olla muidugi mingi üleskutse, mis saadetakse kogu maailma ajakirjandusse laiali.

Kui on üks tuli süüdatud, küllap siis süttib teisigi. Siin toodud mõtted tunduvad väga „ketserlikena“ ja fantastlikena. Ometi loodame, et neis on terakene tõtt ja ivake teostatavat.

Aleksis Kallits

Eesti põhiseaduse muutmine

M. Nurk:

(Valter Nõgese äsjaifmunud uurimuse puhul)

ON neid, kes ei näe mingisugust tarvidust muudatuste järele. Kuid suure osa kodanikest on enam kui kümneaastane praktika viinud veendumusele, et poliitilise elu tervendamiseks on tarvis teha mitmeid, osalt õige radikaalseid muudatusi Eesti Vabariigi maksvas põhiseaduses.

Vastavad kavad on praegu kaalumisel. Võib-olla juba lähemal ajal tuleb kodanikel enestel anda lõplik otsus.

Põhiseaduse muutmise kohta käiv kirjandus koosneb peamiselt ajalehtedes ilmunud kirjutustest* ja mitmesugustel konverentsidel kuuldavale tulnud mõtteavaldustest. Nende kasutamist ei raskenda mitte ainult kirjutuste laialipillatus, vaid ka see asjaolu, et põhiseaduse muutmist sageli on seotud teise suurema probleemiga — demokraatia kriisiga üldse. Kõnelemata erakondlikest ja muudest kõrvalekaalutlustest.

Valter Nõgese käesoleva uurimuse esimene ülesanne on neist raskustest üle aidata. Lugeja silme ette ker gib täies ulatuses olustik, millest on välja võrsunud põhiseaduse muutmise tarve, talle saavad kättesaadavaks kõik väited, mis meil seni avalikult on öeldud muutmise poolt või vastu.

Kuid V. Nõges mitte ainult ei sea üles probleemi, vaid ta püüab seda ka lahendada. Omapäraselt, paiguti õige julgesti, aga siiski järjekindlalt, püüdes kogu aeg jääda demokraatia alusele.

Autori ettepanekute vastu võiakse vaielda, lähenedes neile mõistete tavalise rutiini seisukohalt, võiakse näiteks kahelda, kas r a h v a kui terviku esinduse printsiip laseb end siduda tootmise- ja kutsealade esindusega, samuti võiakse üht ja teist ette tuua põhikogu kui ühendava liili otstarbekohasuse vastu presidendi ja riigikogu vahel. Kuid kõige selle juures ei

saa salata ühte: kui meie poliitilise elu senise praktika alusel on kunagi püütud tõmmata projektsiooni tulevikku, siis on V. Nõgese oma küll kõige sirgjoonelisem.

Käsitletuse piinlik asjalikkus ja tõsine tahe kaasa aidata küsimuse paremaks lahenduseks, iseloomustavad seda esikteost, mis ilmub Eesti Rahvuslaste Klubi (ERK) väljaannete seeria esimese numbrina. Teosele on juure lisatud Eesti Vabariigi 1920. a. põhiseaduse tekst ühes Eesti Rahvaerakonna ja Põllumeestekogude riigikogu rühma poolt esitatud muutmiskavade, mis raamatu kasutamist märksa kergendab.

V. Nõges on teinud töö, mis väärrib täheleparau niihästi põhiseaduse muutmise vastaste kui ka pooldajate juures, olenemata nende suhtumisest teose konstruktiivsesse osasse.

Kodanikule aga on ta ergutuseks iseseisvale mõtlemisele, mis paljudel kordadel kergendab seisukohavõtmist nii aktuaalses küsimuses kui seda on praegu vabariigi põhiseaduse muutmise.

M. Nurk

Tänapäeva usk ja noorsugu

Meinhard Ratnik:

INIMENE on ainuke looduses, kes armastab elumõtet rohkem kui elu ennast. Tung eluteadvuse järele avaldub mitmes variatsioonis, kõige võimsamalt aga küll usus kui inimkonna aastatuhandete tähtsaima otsingus. Usuküsimus on niivõrd aktuaalne, et inimene tahtes- tahtmata võtab seisukoha, olgu see siis jaatav või eitav.

Usk on püha tuluke, mis inimese aadete-dünamiidi süütab põlema, loob kangelasi, kannatajaid ja prohvetid. Tulevikuaateline noor peab ammendama usust võrratut ekstaasi oma enese ja ühiskonna huvide pärast, sest tugev religioosne aeg loob võimsa loominguaja.

Tänapäev on usuvaene aeg. Lahtiitlemine kõrgest hüvest ja moraalist, mida usk üles seab, on põhjuseks elueitamisvoolule, kaasaja viltuminekule ja krahhidetele. Selline vaimlik mürglainetus ei jäta noorte hingi halvamata. Seepärast esineb tänapäeva noorur kirgliku lõbunautijana ja intellektuaalse paralüütikuna.

Siis kuuleme ajakirjanduses „elutarkade“ kasvatajate häält: „Noored on hukas!“

Kuid kõige imelikum on see, et ainult nooris endis leitakse süü! Aga põhjusiotsiv inimene näeb kaugemale, ta manab esile põhjuste read ja leiab süüid ka noorte kasvatajais.

On kaks suurt põhjuste rühma:

- a. kaasaeg,
- b. tänapäeva kirik.

1. Ühiskond on süüdi, et murdeaalil nooril pole kohta vabade hetkede veetmiseks. On kohti, mis noorele arenevale hingele on ebasüüdsad, mis vormivad noorist elule eluvõõraid inimesi. Üteldakse: lastel on paik vanemate juures, täiskasvanuil oma kodu, kuid nooril pole seda. Neil on nüüd nahkhiire seisukord, millest jutustab üks allegooria.

Samuti tänapäeva kool ja kodu on usule võõras. Usuõpetuse tunnis arutellakse usu teoreetilisi üritusi, targutatakse religiooniterminite kallal, kuid vähe ja peaaegu sugugi ei anta ruumi „elavale usule“. Ja vabameelsemate vaadetega õpetaja ei võigi oma mõtteid õpilaste ette kanda, selline on veel kahekümmes sajand!

On suur osa kodusid, kus usku ja üldse kõrgemaid väärtusi tallatakse jalgadega. Suureks kaasaaitajaks langusele on ju esmajoones vanemad ise, kes esimesed vaod ajavad laste hingepõllul. Elule võõrad iseloomu- jooned küntakse vanemaist laste hingisse, mis tihti on läbi immutatud ümbruse mürgisest atmosfäärist. Ja kuigi

neile lisaks tulevad hääd soovid, siis jäävad need õhku rippuma ega ulatu laste hingekambreisse. Arenev noor, rinnus pakitsevate ideedega, ei salli surveabinõusid. Noor tahab vabalt areneda, hävitada vana ja madalat, luua uut ja jaunist. Vanemate ülesanne on juhtida noorte jõude otstarbekohasele kasutulele. Kas võib eeskujuks olla vanem, kelle isikust järel on vaid varemed? Kas võib juhatada noori püksepaistelisele teele inimene, kellele elu on ainult „mutuorg“, kes eluvõitlustele heidab käega. Ei! Kuid seda vähem olgu põhjust noorte süüdistamiseks neil, kes ise kaudselt on noorte langusele viijad.

Eriti poolharitud ringkonnas valgustatakse usku „teaduse“ abil ja leitakse selline resolutsioon: usk on moest- läinud ese, mida moderninimesel võimatu on tarvitada. Siin taeva all seletuste tarvis ei ole ruumi usule, meile seletab teadus kõik.“

Ja sellist otsust teevad tihti inimesed, kes ainult palukesi teadusemaailmast suudavad koguda! Imestada aga on see, et nurjaminekute keskel pöörduakse abipal- vega usu poole. Järelikult: teadus on tarviline ainult õnnelikel päevil! Selliseid iseloomuta inimesi ei saa võtta tõsiselt!! Tänapäeva äärmusluse poliitikut tule- vad neile kergatseile abiks, katsudes „kõrgemate hüvede loosungiga“ nihutada noori oma maailmavaate platvorme. Usk ja isamaa! — Kellele see keel on püha aare, on selgroota ja iseloomuta inimesed! ütlevad äär- muslased.

Mis teeb noor selles rägastikus? Noor kas võtab omaks temast targemate ja autoriteetsete inimeste va- ted või jääb ükskõikseks vaatajaks. Ja see on pahe!

2. Kiriku ülesanne on: koguda nälgivaid hingi oma ridadesse kaasatõmbamiseks Jumalariigi aatele. —

Tänapäeva kirik ei suuda juhtida inimesi hüvede radadele; tal pole mõju ka inimese kõlbelsele küljele. Kord refereeriti ainst: „Kas kirik aitab karskendamisele kaasa?“ Siis ometi pidi koosolek pärast vaidlusi üks- meelselt nentima: Kirik on karskustöös passiivne!

Noorte ülesandeks on kaasa aidata, et elu oleks ilus ja õilis! Et väheneks vaimlik pimedus ja paraneksid sotsiaalsed olud. Noorur tahab tegutseda vaid organi- satsioonile, mille abil avaneb võimalus anda oma kõrgeile igatsusile ühiskonna vastu liha ja verd! Et kirik seda noortele ei ole, ei saa noorus temaga kaasa minna. Ki- rikujutlus on ainult teoretiseerimine. Räägitakse, peetakse nõu, aga praktiliselt ei tehta midagi. Imestusega vaatan, et kirik kui „lesknaiste ja vaestelaste hooldaja“ (milleks ta end ise peab!) ei nihku paigast vaeste aitamiseks, kuna tähtsa sammu tegid mõnesajaliikmelised vabakogu- dused. Tänuväärt töö; võetagu eeskujul!

Praegune kirik ei pea sammu ajaga! Luterlaste kongressil Kopenhaagenis püstitati ju loosung: tagasi Lutheri katekismuse juure!“ Nii. Ainult formaalsuses nähakse usu tõelist baasi! Ka pühakirja tõlgitsevad vaimulikud täht tähelt. Seepärast ei leita selles vägevat elujõulisust, mis on ristiusu tuumaks. — Kirikuõpetajate jutlus on täis mõtte- ja grammatilisi puudusi. Kõnes puudub alus ja süsteem. Otse piinlik on kuulata hari- tud inimeselt sellist kõnet!

Ja kõigile mainitud puudustele tuleb lisaks kiriku- tegelaste ja usuerakondade üksuste alatu kritiseerimine. Kirikute uksi pitseeritakse kinni, tuuakse kohale kohtu- võim ja kakeldakse.

Seepärast on arusaadav, miks võõrduvad kirikust. Kirik on tühi! kaebavad õpetajad. Mõnekümne tuhande õe ja venna seast on ainult paarsada vana naist kuulajajaks. Noorur ei saa kiriku õhkkonnas liikuda, kus süüakse ja salatakse. Ta lahkub praegusest kirikust ilma midagi kaasa viimata. Kui noored kirikust loobuvad, siis tule- vad pastorid ja nendivad kirikupäeval:

„Noored on hukas! Pole aateid, usku ega armastust!“

Kokkuvõetult: Kiriku elu puudused riisuvad inimesilt austusetunde kiriku vastu. Küsitakse: Milli- sed on kiriku eesmärgid üldse? Et kirik ja usk nii lähe- dalt on seotud, siis tekib puudulikult mõtlevais ringkonn- nis arvamine, nagu oleks usk süüdi. Seega praegune kirik on oma julmusega antikristuse levitaja!

Paratumatult peavad kirikutegelased uuendusi ette võtma, muidu vanema põlve kadudes jääb kirik täiesti tühjaks. Laskugu kirikumehed rohkem maise ellu. Ai-

nuuksi teoretiseerimisega pahesid ei parandata. Astugu õpetaja mantli alla kasvatav ja jõuline isik! Ainult sel juhtumil suudab kirik temale asetatud ülesandeid täita. Tuleviku kirik olgu — restaureeritud kirik!

Noorte hing ihkab kirikut, mis ehitatud hingeinspi-ratsiooni vaimuga, mille kandjaks on Kristuse surematu idee. Kristus on Ideejumal, kuid kes iialgi ollust ei põlga! Ta jutluses kajastub vägevaim elutahe — vitali-teet, mis kuulutab vaimlikku revolutsiooni kogu maa-ilmale, et emakesel-maal elaksid ideelisemad inimesed ja õilsamad mõtted.

Noorte ühine eesmärk on Jumaluse mõistet läbi elada hinges, et osaltki osa saada jumalikkuse täielikkus-est. Tuleviku võimas kirikuaade elab tegudes, kust tõusevad puhtsüdamlikud palvelused — Ideejumalale! Tema ootab meilt puhtaid hingi, ideid ja käsi, et asuk-sime suure Ideetempli ehitamisele.

Meil olgu teadus aineks, usk elujõuks ja hingeks kogu materjaalse maailmale! Teaduse ja usu ürgalli-kaks on Jumal. Mõlemad on hääd. Kes üht eitab, see eitab ka teist.

Peame nägema selgesti oma eluülesandeid oma rahva, isamaa ja selle tuleviku vastu. Meile ei ole maa-ilm hädaorg, millest jutlustab „pastorlik usk“, vaid võit-lusväli, kus valmib tugevaid inimesi, kes on väärt elama. Meie ülesandeks jäägu: Luua maa päale Eliüüsim. Ja see kuulub tugevatele ja õilsaile inimestele. Võimsasti kõlab üle keerleva elu:

„Hüüdkem teda ükskõik mil kombel, sõnade tähtsus on vähene, ainult teod võivad Jumalat kiita!“ (Kalthoff)

M. Ratnik

Keerleva kiiruse üm

Pierre Loti:

ESIMESTE vaaraode aja Memphises valmistatud lapsiku kosmograafia joonistel oli taevas kujutatud sfää-rilise võlvina, mille küljes niitidel rippusid tähed, ja maakera all, mitmeist maist moodustatud ja naiivselt vär-vilisteks piiratud, leidus mustaks värvitud osa, mis küün-dis kuni papüüruslehe alumise ääreni ja kandis nime: maa-ilm a alus. Kas nende, meie omast vahetumalt originaalsest materiasst vabanenud hingede sügavusest ei kerkinud juba üles nende, imesteldava intuitsiooniga varustatud inimeste küsimus: mis küll võiks olla kõrge-mal, ülalpool sinist võlvi, mille küljes rippusid tähed? Lõpmatus, tajumatu lõpmatus, mille kütkeis nüüd on meie hinged, kas nad hakkasid selle õudust aimama?

Ja millisel teisel ajal, veel püsivamal, nende arva-tes tugenes see maailma alus? Kas tuli neil mõttesse küsida: all, veel enam all, mis sääl võib olla? Kas ikka veel, järjest sügavamal, on kihid, mis ükskeist toe-tavad? Ja kas nii — lõpmatuseni? Või, kes teab... tühjus?

Aga siis, kuidas püsisid siis need alused, on ju tüh-jus midagi, kuhu kõik kaob?

Muidugi! Nüüd teame seda, meie, keda teadus on viinud tasakaalust välja, teame seda, et allpool on tüh-jus, tühjus, millega kõik peab loogiliselt ja vastuvaid-lematult lõppema, tühjus, mis on kõikide üle, tühjus, kuhu kõik langeb ja kuhu langeme päädpöörivalt ilma lootuseta peatuda. Jah, teatavil tundidel, kui see masen-davalt rõhub, muutub see peaaegu hirmuks mõtelda, et kunagi, kunagi nii meie ise kui meie jäänused, nii koguni meie viimne tolm ei saa puhata rahuks mingil püsival, sest

püsivust pole kuskil, ja et oleme taunitud nii päale lõppu kui elu kestes — lõpmatult veerema pime-dasse tühjusse. Kas ta kiireneb, see meie langus, nagu see on seaduseks kõigil teistel langustel, mis meie meeltele tajutavad? Või kas selle ruumi kestel, millele mõeldes värisetakse, meie päikese pöörane kiirus püsi-vaks muutub? Me ei tea sellest midagi ega või midagi kunagi teada saada, sest pole olemas ega või olemas olla kuskil ühtki tähtpunkti, mis pole liiklemise pöörlemises, sest seda kiirust, mis meile juba hirmu teeb, me ei saa hinnata teisiti kui ainult relatiivselt, suhteliselt teistele väikestele viletsatele asjadele, — teistele päikestele — mis ka kukuvad... Ja siis, küllastunud koledusest, kogu kosmos, mis mitte küllaldaselt hoiatatud vaatelele näib imetlemisväärsema oma tunninäitaja täpsusega, mis lubab arvestada sajandeid ette, täpse möödumise ja varjutuse minuti, see kosmos on just vaid korralagedus, taeva-kehade tohuvabohu, mõttetu kaos kokkupõrgete ja vas-tastikuste hävitamiste kett-märatsemine. Kui liikumatu pinnaga tiiki heita kivi, siis näeme mõne sekundi väl-tel, kujunduvat kontsentriilisi ringe, sarnlevaid planeetide orbiitidele, mis suurenevad ja järgnevad üksühele absoluutse reeglipärasusega, kuni algatatud impulsiooni vaibumiseni või kuni ajani, mil teine visatud kivi tuleb hävitama nende täiuslikkude kaarte harmooniat. Eks ole! samuti juhtub taevaste täpsustega, millede ees mitte-pühendatud ekstaasistuvad*); mitme miljardi aasta kes-tel — mis on, nagu igaviku sekundid, — igas grupis, alates silmapilguga, kus alghoop ta liikuma on pannud, kõik järgneb tõepoolest tiirlemises gravitatsiooni sea-duste järele — seadused, mis liig kohutavad juba vaid seepärast, et nad on olemas, ja et midagi neid olematuks ei saa muuta. Ja see jätkub kronomeetriliselt, kui nii ütelda võib, kuni määramatu tunnini, mil tuleb pörge ühe teise hullus kiiruses pöörleva grupiga või mõnede teiste hiiglasuurte surnud taevakehadega, mis veerevad tumedaina pimedas tühjuses.

Õnnelikud need lihtsemeelsed, kes kõike seda ei tea! Õnnelikud need kerged või väga targad, kes saavad elada ilma sellele mõtlemata!..

Oo, need koledad kosmogoonia juurd-lused, mida ette-vaatus käseb varjata nagu lõhkeainete valemeid hermee-tiliselt suletud nõudes, me levitame neid juba algkoo-lides, kus nad omakord põhjustavad uute generatsioonide tasakaalu kaotuse!

Vaene väike inimlik teadus, mis meile mitte üksnes seda pole õpetanud, et taevakehad langevad, vaid et nad ka aineti on pidanud virutatud saama! Ta on ka meile peaaegu selgeks teinud, kuidas on pidanud teostuma meie väeti Maakera hoogusattumine; kuid ta ei õpeta meile iialgi, iialgi seda, miks, kuidas ja kelle läbi pandi liiklema meie päike**) ja tõugati hoogu keerlemise lii-kumisega, mis, hiljem meie ise, selle haripunktile jõudes, mida nimetame progressiks, oleme hakanud mõistma oma granaatidele anda, et nende tapvat kiirust suurendada.

See päike, milline hirmu pesa sest ajast saadik, kui temale mõeldakse!

*) Napoleon I oli, kui ma ei eksi, üks neist mitte-pühendatuist, kes taevakehade liiklemise reeglipärasust jumala olemasolu tõenduseks pidas.

**) Uued kaunis vastuvõetavad hüpoteesid on äsja üles seatud päikese tekkimisloo kohta, kuid nad tõstavad ikka ja jälle ikka uuesti miks veel hirmsamalt esile; milleks siis nad?

Lihavõtterõõm on täielik,

Kui varustate end aegsasti maitsvate ja tuntud häduses valmistatud baba, pasha, kulitšide ja küpsistega. Pääle selle alati saadaval värskaid ja kõige maitsvamaid torte, kooke, kohvisaiu, pirukaid me. / Tellimised täide-takse kiiresti ja korralikult.

AUG. UNIVER Tartus, Rüütli tän. 16, telefon 10-69.

„Estonia“ Eksporttapamajade lihaärides

Jaani tän. 1 Tartus Tähe tän. 72
Telefon 12-59 Ringpoed II

*

Alati suurimas valikus saadaval igasugu

peekonsaadusi

nagu: filee, pead, jalad, neerud, maksad, südamed, seasulatised, ploomirasv ja igasugused delikatessid

Uudis!

Ilmusid müügile oma lihatööstuses valmistatud

igat liiki vorstid

Kaup värsket ja kõrgeväärtuslik!

Hinnad võistlemata odavad!

Eelpühil rutake sisseostuga!

Foto- ja tehniliste tarvete

kõige rikkalikum valik ja soodsaim ostukoht
Tartus

Firma G. F. LIBLIK
Omanik MARIA BREYER.

Suurturg 10

Telefon 6-30

Kui olete kunagi tahtnud ravitseda näonahka — siis **tebke seda nüüd** kreemidega:

Tedresan pleegitab näonahka, kaotades tedretähed, vinnid ja teised plekid

Regina-Ekstra (rasvata) kõrvaldab punetuse, annab nahale õrna jume. Parim puudri alus päevasel tarvitamisel

Tedresan-seep on parim vahend näonaha ravimiseks

Pühiks soovime suures valikus:

Eõhnaõlised: Origan, Jasmin, Chypre jne.

Eau de Cologne: Narcisse noir, Lis, FLEUR d'ESTONIE

UUDISENA: KUMMELI SHAMPOON — annab juustele ilusa läike

A/S. Prov. JUL. LILL

Narva tän. 6. Tartus Rüütli t. 10.

Tellige ja lugege

uut nädalalehte

„Herold“

mis ilmub igal pühapäeval ja toob mitmekesise sisuga huvitavaid artikleid ja tulusaid juhatusi majapidamises

*

Ka inglise keelt

õpite kõige kergemalt „Heroldi“ õppesüsteemi järele

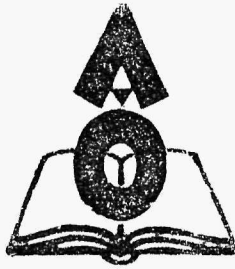
*

Nõudke ajalehemüüjatelt

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused

Toimetus:

Tartu, Narva tänav 78

Lydia Otsing'i

raamatupidamise ja masinkirja

kursused

Tartus, Tähe tänn. 44, k. 6
Asut. 1913. a.

Õpilaste vastuvõtt gruppide ja üksikult

Lõpetajatele kutsetunnistus ja võimalusel kohakuulamine

Diplom. võiml-tantsuõpetaja
J. ADAMTAU
TANTSUKURSUSED

Tartus, Sunrturg 4, (Raekoja kõrval)

Parim ja avaram tantsuruum Tartus

Alalise ühenduse tõttu välismaade ja Tallinna tuntumate tantsuõpetajatega on tantsud, nende stiil ja sammud ikka ajakohased

Eratunnid soodsail tingimustel. Igal pühapäev. k 9 õhtul

Mugavad kordamisõhtud

Kõnetunnid kella 1—2 päeval ja 6—7½ õhtul

Tantsuõpetajate saatmine teistesse linnadesse ja maale

EMAJÕGI
TARTU TURG

Häid tööriistu
Ehituse & ma-
jatarbeid
OSTATE

V. KALJOTI
ÄRIST
Poe tänav 9
Tartus
Tel. 12-29

Poe tän.
KAUBAHOVI
KUMI T

Elegantseid jalanõusid

tuntud häädukes ja kõige soodsamate hindadega soovivad

H. Vester

Riia tänav nr. 22-a

Märkus: Äri asub K-S. „Oma“ vastu

U. P. U. Põllumeeste liha ühismüük

soovivad suures valikus igasugu sea-, vasika- ja loomaliha ning põllumeeste oma lihatööstuse kõrgeväärtuslikke vorste, viinereid ja sinke

Saadused on müügil:

Põllupidajate lihakaupluses
Sõõgitung nr. 3 ja

„Eesti Kalas“ Tartus, Gildi t. 14

Oma liha ühismüügi kaudu tahavad põllupidajad luua otseühendust lihasaaduste tarvitajatega. Seepärast iga perenaine ostab oma lihasaadused ainult põllupidajate ühismüügit.

A. VALDSON & A. ANTISOV
TARTUS. KAUBA 15.

Kõige odavam Eesti valmisriiete ostukoht.

Tellimised täidetakse täpselt ja kiiresti vilunud meistrite poolt

©©

Uuesi avatud
naiste üliriiete osakond

Pianiinotööstus

J. Hermann

TARTUS, UUETURU 3

Asut. 1911. a.

Soovivad tuntud kõrgeväärtuslikke

pianiinosid

võistlemata odavate hindadega

A-S. „ROYAL-FILM“ KINOTEATRID

**GLORIA
PALACE**

TALLINNA, VABADUSE PLATS
Telefon 452-13

TARTUS, KÜÜTRI TÄNAV 1
Telefon 13-70

Teid kütkestasid mineval aastal nähtud eskavad!
Külastage käesoleva hooaja eskavasid ja Teie kind-
lasti üllatute nähtust.

Kassad avatud kella 17. pühapäeval kella 14

JÄLGIGE HOOLEGA REKLAAMI!

Sadulsepa- ja polstermööblitööstus

JOH. BUSCH

Asutatud 1894. aastal

TARTUS, ELIISABETI TÄNAV 17

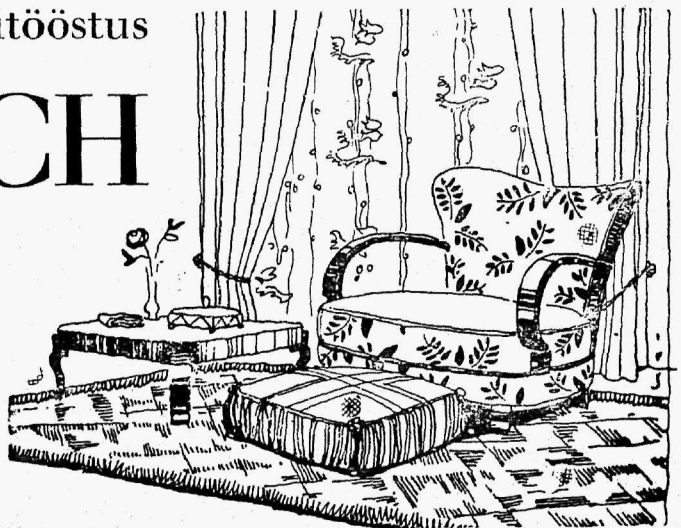
KAUPLUS ALEKSANDRI TÄNAV 12

Soovitab oma tööstusest

reisikummadane, -kotte, rahataskuid, aktimappe, moodseid naisterahva käekotte, koolilaste raamatuhoidjaid, trakse, võösid jne.

Tellimistel valmistatakse korralikult kõikisugu naha-, polster- ja dekoratsioonitöid

Moodne klubimööbel, türgidiivanid, jõhvkarva- ja mereheinamadratsid

75 AASTAT

ON KÕIGE VANEM EESTI PÄEVALEHT

«POSTIMEES»

SEISNUD EESTI RAHVA TEENISTUSES

«Postimeest» loeb igaüks, kes tahab teadlikult osa võtta eesti poliitilisest, kultuurilisest, majanduslikust ja sotsiaalsest elust!

„Postimehe“ tellimishind :

Postiga: 1 kuu 150 s., 2 k. — 300 s., 3 k. — 370 s., iga järgnev kuu 120 s., 6 kuud 725 s., 12 kuud 1400 senti. Postita: 1 kuu 135 s., 2 k. — 270 s., 3 k. — 325 s., iga järgnev kuu 105 s., 6 kuud 625 s., 12 kuud 1250 senti.

„Postimehe“ väljaandel ilmuvad :

„MAAMEES“, majapidaja nädalaleht. Käsitab igakülselt meie maaelu nõudeid ja ülesandeid. Toob põhjalikke seletusi ja juhatusi asjatundjate sulest kõigilt põllumajanduse, loomapidamise, majapidamise aladelt. — Tellimishind 35 s. kuus, 1 kr. 3 kuud. 2 korda nädalas ilmuv väljaanne 55 senti kuus. „SÄDEMED“, ainuke eesti iseseisev mitmevärviline pilke- ja jutuleht. Ilmub igal esmaspäeval „Postimehe“ hinnata kaasandena. „LASTELEHT“, värvitrukis odav kuukiri lastele. Tellimishind 15 s. k.

Postimehe ja teiste väljaannete pääle võtavad tellimisi vastu kõik postiasutused üle riigi

PÄÄTALITUS:

Tartus, Jaani tän. 11-13, telef. 80 ja 65.

TALLINNA KONTOR:

Vene tänav nr. 1, telefon 16-11.

Oksütüd ja nikkel } kardinahoidjaid

Snepperluku, igasuguseid maja-
tarbeid ja ehitusmaterjali.

Kõige kohasem kink on

kahtlemata ilus

peegel

mille ostate

peegitööstusest

E. LODERAUD

Tartus, Uueturu tän. 11,
telefon 501.

Õlle-, mõdu-, sooda- ja limonaditehas

„LIVONIA“

Tartus, Kalda tän. 5/6 — Telefon nr. 2-32

Kõik,

kes hindavad kodust mugavust ja rõõmu, tarvitavad ainult meie tehase kõrgeväärtuslikke saadusi

Ilusaim ehe igale söögilauale!

